

U JAVNOM INTERESU

Priručnik

za novinare, urednike i studente novinarstva

o najčešće kršenim odredbama Kodeksa novinara Srbije

Savet za štampu

U JAVNOM INTERESU

Priručnik

Republika Srbija

Ministarstvo kulture i informisanja

Izrada priručnika sufinansirana je iz budžeta Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije.

Stavovi izneti u podržanom medijskom projektu nužno ne izražavaju stavove organa koji je dodelio sredstva.

U JAVNOM INTERESU

Priručnik za novinare, urednike i student novinarstva
o najčešće kršenim odredbama Kodeksa novinara Srbije

2019.

Izdavač

Savet za štampu

Francuska 5/7

11000 Beograd

www.savetzastampu.rs

autorke

Jelena Spasić

Jovana Pešić

Tiraž

Štampa

UVOD

“Mediji su dužni da interes javnosti za potpunim, blagovremenim i istinitim informisanjem stave iznad svih drugih interesa”, piše u prambuli Kodeksa novinara Srbije, svojevrsnom ustavu za sve one koji bi uistinu da budu novinari. Jer, novinar nije samo onaj koji odgovori na pet osnovnih pitanja, napiše tekst, uradi prilog, već onaj ko to uradi poštujući profesionalne i etičke kriterijume.

U duboko podeljenom društvu, kakvo je srpsko, i sledstveno tome, sa brojnim medijima svrstanim na vladinu stranu ili protiv nje, uistinu je teško biti novinar. Uz novinarstvo koje je sve više derogirano kao profesija, uz medije čiji standardi u odabiru onih koji rade kao novinari rapidno opadaju i uz slabo plaćene novinare i brojne medije na ivici opstanka, jasno je da je borba za profesiju teška. Ali to nije opravdanje ni za koga u ovoj priči – počev od samih novinara, pa do urednika i vlasnika medija, da ne rade časno svoj posao. A to znači, pre svega, u ineteresu javnosti.

“U kontekstu ovog Kodeksa, interes javnosti podrazumeva objavljivanje svih važnih informacija koje su čitaocu/slušaoocu/gledaocu od pomoći pri formiranju vlastitog suda/mišljenja o pojavama i događajima”, piše dalje u preambuli Kodeksa.

Javnosti mora da se da informacija – tačna, potpuna, blagovremena, a ne komentar, reklakazala, izmišljanje, navodne činjenice i izvori. Ne skriveno reklamiranje, ne propagiranje političke stranke, ovog ili onog, zarad ovakvog ili onakvog, interesa. Ne senzacionalizam, etiketiranje, diskriminacija...

I upravo zato, osnovan je i Savet za štampu. Te 2009. revolucionarna stvar u srpskom novinarstvu – izdavači, vlasnici medija i profesionalni novinari udružuju se i stvaraju nezavisno, samoregulatorno telo sa zadatkom da prati kršenje Kodeksa novinara Srbije u štampanim i onlajn medijima i novinskim agecijama i da rešava žalbe pojedinaca i institucija na sadržaje u njima. Za prvih deset godina, pređen je trnovit put u kome je i sam Savet za štampu imao uspone i padove, finansijske prilike i neprilike..., ali je opstao. I već to nije mala stvar.

A kada podvučemo crtu, do sada je na adresu Saveta za štampu stiglo više od 700 žalbi. Polovina od tog broja (više od 350) jeste na tekstove u onlajn medijima, dok ih više od 270 bilo na one u štampi. Nekolicina žaloica smatrala je da su agencije svojim tekstovima prekršile Kodeks novinara Srbije.

Nije mala stvar ni to što iz godine u godinu raste broj pojedinaca, a bilo je ih je od postanka Saveta do danas više od 300, među kojima i javnih ličnosti, ali i broj institucija (oko 40

žalbi), koji Savet za štampu prepoznaju kao adresu gde se brzo, lako i besplatno mogu žaliti na medijske sadržaje kojima su direktno pogođeni.

Nevladin sektor izuzetno je angažovan na polju zaštite ljudskih i manjinskih prava i više od 120 podnetih žalbi, na koje oni imaju pravo kada su povređena prava grupa ljudi, svedoči o njihovoj posvećenosti zaštiti prava žena, nacionalnih manjina, LGBT+ populacije i drugih manjinskih grupa koje su najčešće diskriminisane u medijima.

Takođe, i sami mediji i novinari, u više od 50 slučajeva, žalili su se Savetu za štampu na neprofesionalno izveštavanje kolega i kršnje autorskih prava.

Žalbe koje stignu u Savet do sada su, nažalost, retko rešavane kroz medijaciju između podnosioca žalbe i redakcija. Novinari i urednici nisu baš bili naročito spremni da priznaju svoje greške i isprave ih objavljivanjem demantija, ispravke, izvinjenja ili uklanjanjem spornih komentara. Samo pedesetak žalbi je do sada rešeno na ovaj način. O ostalima je morala da odlučuje Komisija za žalbe.

Komisija za žalbe Saveta za štampu, koja ima 11 članova (osam predstavnika novinarskih i medijskih udruženja i tri predstavnika javnosti) sastaje se svakog meseca i do sada je utvrdila da je oko 300 žalbi bilo potpuno osnovano, budući da je u tim slučajevima konstatovala prekršaje Kodeksa, najčešće po više tačaka. U otprilike 100 tekstova, po mišljenju Komisije, nije bilo kršenja profesionalnih i etičkih pravila.

Kada Komisija utvrdi da je određeni medij prekršio Kodeks, tu odluku bi morao da objavi i na taj način ne samo prizna grešku nego pruži i moralnu satisfakciju osobi o koju se ogrešio nečim što je o njoj objavljeno. Pojedini mediji su, međutim, pokušavali da ovu obavezu kako god mogu izbegnu, pa su, nažalost, ponekad ljudi koji su se najpre obratili Savetu, morali da dalje idu i na sud, jer nisu dobili traženu satisfakciju. Zbog ovoga delimično nije ostvaren cilj sa kojim je osnovan Savet za štampu – da znatno smanji broj sudskih tužbi protiv medija.

To je jedna strana ove priče. Druga, čini se još značajnija, jeste ta da ni deset godina posle osnivanja Saveta za štampu nisu sve novine sa nacionalnom pokrivenošću članice ovog samoregulatornog tela, kao ni neki drugi štampani i onlajn mediji. Komisija njih ne može ni da obaveže da objave njenu odluku, a javne opomene koje im izriče zbog prekršaja Kodeksa novinara Srbije, ne dotiču ih.

Broj žalbi Savetu, zbog svega toga, i dalje je, kako se činilo, bio nesrazmerno mali u odnosu na procene koliko često mediji zaista krše Kodeks. Da bi se utvrdilo koliko žalbe koje stižu brojem i sadržajem zaista u skladu sa onim što se objavljuje u najtiražnijim medijima, Savet za štampu je 2015. godine počeo monitoring osam dnevnih novina s nacionalnom pokrivenošću, tokom koga su beleženi prekršaji Kodeksa novinara Srbije. Redovno, kvartalno predstavljani su rezultati monitoringa, gde je jasno navedeno ko je, koliko i kojih prekršaja Kodeksa počinio.

Recimo, samo u jednom kvartalu 2019. godine osam pomenutih listova imalo je ukupno 2286 prekršaja Kodeksa ili sedamsto i nešto svakog meseca. I to samo kada se broje naslovi, a najčešće se u samom tekstu beležilo po nekoliko prekršaja Kodeksa, pa je stvaran broj prekršaja bio višestruko veći. Broj prekršaja takođe je svake godine sve veći.

Monitoringom je utvrđeno da se daleko najviše krše tri poglavlja Kodeksa - Istinitost izveštavanja, Odgovornost novinara, u kojima je broj prekršaj dupliran za četiri godine monitoringa, i Novinarska pažnja.

I Komisija za žalbe Saveta za štampu beleži najveći broj kršenja Kodeksa u istim tim poglavljima. Kod odeljka Istinitost izveštavanja „uknjiženo“ je više od 170 prekršaja u minuloj deceniji. Na tim brojnim žalbama pokazalo se da je posebno velika boljka srpskih medija to što pretpostavke i nagađanja predstavljaju kao suve činjenice.

Odgovornost novinara sledeći je po učestalosti prekršaj – više od 150 puta članovi Komisije za žalbe upisali su prekršaj neke od tačaka ovog odeljka, a najčešći problem u ovoj sferi jeste često kršenje pretpostavke nevinosti, jer niko nije kriv dok se to pravosnažno ne utvrdi, pa čak iako sam kaže da jeste. Česta je i diskriminacija, koja može biti namerna ili, neretko, slučajna.

A ovo poslednje je stvar novinarske pažnje jer novinar poslu mora da pristupi s dužnom novinarskom pažnjom, pa i da razmisli, između ostalog, da li je za neki tekst relevantno i to što je, recimo osumnjičeni za ubistvo, odedene nacije ili vere. U tom „resoru“ koji govori o pažnji novinara zabeleženo je više od 140 prekršaja Kodeksa za proteklih osam godina rada Komisije za žalbe Saveza za štampu.

Umesto da uvide gde greše, isprave greške, većina posmatranih novina nakon svakog objavlivanja rezultata monitoringa napadala je na Savet za štampu kao glavnog krivca za rušenje njihovog ugleda. Usledili bi, obično, brojni pozivi, „prozivke“, ljutnja. I još češće kršenje Kodeksa novinara Srbije.

Zato sada Savet za štampu primenjuje nešto drugačiji pristup. U ovom priručniku opisane su najznačajnije odluke Komisije za žalbe, ali bez navođenja naziva medija koji je prekršio Kodeks i bez konkretnih podataka o slučaju. Ovakav pristup neće ostaviti prostora za ponovno skretanje medija s prave teme, zarad „prozivanja“ Saveta za štampu da ih navodno etiketira. Prevažodni cilj ovakvog pristupa jeste da urednici i novinari hladne glave razmisle o tome gde se i kako najčešće greši i time krši Kodeks novinara Srbije i koji su načini za profesionalno izveštavanje. A mnogo ih je, često vrlo jednostavnih, koji ne smanjuju konkurentnost medija na tržištu, što je jedan od argumenata pojedinih urednika za ignorisanje odredbi Kodeksa novinara Srbije.

Priručnik sadrži najznačajnije odluke Komisije za žalbe Saveta za štampu u kojima su redom konstatovani prekršaji pomenuta tri, najviše kršena poglavlja Kodeksa novinara Srbije - Istinitost izveštavanja, Odgovornost novinara i Novinarska pažnja. Opisane su odluke do kojih je Komisija za žalbe jednoglasno došla, odnosno lako utvrdila da je dato poglavlje prekršeno. Ali i

one komplikovane, iza kojih stoji kvalifikovana većina od najmanje osam glasova članova Komisije. Jer stvratu nisu uvek crno-bele.

Predstavljene su odluke Komisije za žalbe koje se odnose na prekršaje Kodeksa novinara Srbije i u štampanim, i u onlajn medijima. Ovi potonji imaju svoje specifičnosti, zbog čega je i Savet za štampu 2016. godine izradio Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju.

Savet za štampu će priručnik „U javnom interesu“ koristiti i u obukama novinara za izveštavanje u skladu sa Kodeksom novinara Srbije. A pre toga, taze odštampan priručnik na poklon će dobiti urednici, novinari i studenti novinarstva – u javnom interesu.

ISTINITOST IZVEŠTAVANJA

Uvod

Istinitost izveštavanja je načešće kršeno poglavlje Kodeksa novinara Srbije.

U ovdašnjim medijima postaje uvreženo predstavljanje nagađanja i pretpostavki kao čiste istine, i sve to bez ikakvih dokaza. Tekstovi vrve od anonimnih izvora, koji, takođe, ne nude nikakve dokaze za potkrepljivanje svojih tvrdnji. Često se može sumnjati da su ti izvori i izmišljeni samo da bi nazovi izjavom potkrepili ono što novinari/urednici žele da predstave kao istinu i činjenice.

-Obaveza je novinara da tačno, objektivno, potpuno i blagovremeno izvesti o događajima od interesa za javnost, poštujući pravo javnosti da sazna istinu i držeći se osnovnih standarda novinarske profesije – “alfa i omega“ je novinarske profesije i prva tačka odeljka Istinitost izveštavanja.

Smernice kažu da moguće dejstvo objavljene informacije na medij ili vlasnika istog, ni njena politička ili ideološka pozadina, čak iako je u suprotnosti s političkim ubeđenjima novinara, urednika ili vlasnika medija, ne smeju da utiču na odluku o objavljivanju. I već tu nastaje problem

– sve je više informacija selektovanih isključivo spram politike i poslovnih aranžmana, koji najčešće podrazumevaju ineterese oglašivača i lako se da videti “odakle vetar duva”, Dakle, pali smo već na prvom ispitu.

U istom odeljku kaže se i da saopštenja političkih stranaka ili drugih interesnih grupa moraju da budu označena kao takva, a ako su redakcijski obrađena i to treba naznačiti zarad čitalaca/gledalaca/slušalaca. Naravno, obradom ne smeju biti izmenjene činjenice, kontekst i smisao. Stranačka saopštenja se su u srpskim medijima uglavnom tretiraju “k’o dobar dan”, objavljuju se kako su i servirana. Kako to izgleda kad vam partija čak i naslov da, videćete na “dobrom” primeru.

Još jedna bitna tačka - pravo je medija da imaju različite uređivačke koncepte, ali je obaveza novinara i urednika da prave jasnu razliku između činjenica koje prenose, komentara, pretpostavki i nagađanja.

Noćna mora Komsije za žalbe Saveta za štampu i kolega koji rade monitoring kršenja Kodeksa u osam dnevnih novina s nacionalnom pokrivenošću – činjenice, što znači i dokazi, a ne nagađanja, spekulacije, glasine Čak je Komsija u jednim slučajima naglasila da su takvi tekstovi najveći problem u srpskom novinarstvu, jer se njihovi autori ne pridržavaju pravila profesije, koja nalažu da sve informacije moraju biti dobro proverene i dokazi priloženi.

Iako se prenosi sadržaj drugog medija, odgovornost za ono što se objavljuje jednaka je za medij koji prenosi, kao i za onaj koji piše. To znači da su mediji odgovorni i za prenošenje agencijskih vesti. Ukoliko ih skraćuju ili dopunjuju, ne sme se suština promeniti. Iako je obaveza da se agencija navede kao izvor informacije, kod nas je više nego odomaćeno ignorisanje tog pravila.

Takođe, objavljivanje rezultata ispitivanja javnog mnjenja trebalo bi da prate i podaci o tome koja agencija je radila ispitivanje, ko je naručilac, na kom uzorku i kada je sprovedeno, kao i koja su konkretno pitanja postavljena. Samo tako informacija je potpuna.

I kada medij objavljuje komentare suprotne uređivačkoj politici i stavu redakcije, treba javnost o tome obavestiti.

-Otvoreno zalaganje za jednu političku stranku ili opciju nespojivo je s novinarskom profesijom – jednostavno i jasno piše u Kodeksu.

E, to je danas u srpskim medijima i novinarstvu postalo rak rana, a opet “normalna stvar” - to aktivno, jasno i glasno optiranje za ovu ili onu partiju. Kao što je i u društvu gotovo sve postalo politika, tako je, nažalost, i novinarstvo sve više i više politika, što pokazujemo na nekoliko primera i u ovom priručniku. I to je toliko uzelo maha da se i sami mediji međusobno javno sukobljavaju po političkim linijama. A dovelo je dotle da je i sam Savet za štampu morao da reaguje saopštenjem i pozivanjem nadležnih institucija da zaštite jednog novinara usled linča portala suprotnih političkih uverenja.

Kodeks, odnosno odeljak Istinitost izveštavanja, reguliše i autorizaciju intervjua, što je danas postalo uobičajeno, iako to nije obaveza novinara. A ako novinar, u dogovoru s urednicima, ipak pristizane na to, intervjuisani nema parvo da menja pitanja, smisao i kontekst svojih odgovora. Što je, nažalost, česta praksa.

Fotografija je vrlo važan element u novinarstvu, te su promene njenog sadržaja nedopustive bez saglasnosti autora, a čitaocima/gledaocima mora biti jasno naznačeno kada je reč o dokumentarnoj fotografiji, a kada o fotomontaži, kako ne bi bili u zabludi. Nedopustive su i drastične intervencije pri digitalnoj obradi dokumentarne fotografije, moguće su samo minimalne korekcije (u domenu boja, kontrasta, oštine, i slično), koje ne utiču na njen sadržaj.

U tački tri ovog odeljka dolazimo i do važnog pravila – novinar je dužan da naznači izvor informacije koju prenosi. A ukoliko izvor ne želi da bude otkriven, novinari i urednici postupaju sa dužnom profesionalnom pažnjom i svojim profesionalnim autoritetom staju iza informacije i odgovaraju za njenu tačnost.

Časna je stvar i profesionalna obaveza svakog novinara da štiti svoje izvore i da poštuje njihovu želju za anonimnošću. Od ovog pravila da se odstupiti, ako se informacija odnosi na planiranje

nekog zločina, ili kršenje ustavnog poretka i bezbednosti države, kada je obaveza redakcije da to prijavi nadležnim organima, a u tom slučaju preporučuje se i konsultovanje pravnog savetnika.

Objavljivanje informacija koje su označene kao poverljive, dopušteno je isključivo u slučaju da javni interes preteže nad razlozima poverljivosti informacija.

Često se pred Komisijom za žalbe “pada” na ovoj tački - novinar je dužan da, kada je to neophodno, konsultuje što više izvora i da im omogući da iznesu svoj stav. Normalno je da novinari imaju i anonimne izvore, koji čak znaju biti ključni za dobijanje informacija. Ali s informacijama od njih dobijenim treba biti posebno obazriv. Zato Kodeks kaže da je neophodno konsultovanje najmanje dva nezavisna izvora koja će datu informaciju da potvrde ili ospore, što je posebno poželjno ako ima naznaka da zvaničan izvor daje nepotpunu i/ili netačnu informaciju. To je neophodno i ako ključne informacije potiču od anonimnog, odnosno poverljivog izvora.

Kodeks kaže i da je sa novinarstvom nespojivo objavljivanje neosnovanih optužbi, kleveta, glasina, kao i izmišljenih pisama ili pisama čiji autor nije poznat ili njegov identitet nije proverljiv. A optužbe, klevete i glasine su sve zastupljenije u srpskim medijima. Kao i atmosfera u društvu, tako su brojni i tekstovi “zagrađeni” etiketiranjem, omalovažavanjem, optuživanjem bez ikakvih dokaza...

Kod pisama je važno da budu objavljena u skladu s načelima profesionalne etike. Adresu pošiljaoca ne bi trebalo objavljivati, ali mora da bude poznata redakciji. Postoji li i najmanja sumnja u identitet pošiljaoca, pismo ne treba objavljivati, što svakako ne dolazi u obzir kod izmišljenih pisama.

I za kraj, ali to treba da bude izuzetak i u krajnjoj nuždi - u slučaju da novinar proceni da je objavljivanje nepotvrđene informacije ili nagađanja u interesu javnosti i objavi je, dužan je da jasno i nedvosmisleno naglasi da informacija nije potvrđena. Dakle, to se čini samo u izuzetnim situacijama.

Primeri

1. Kad mediji tragaju za ubicom

Za početak - dokle je došlo drastično kršenje profesionalnih i etičkih uzusa u srpskom novinarstvu pokazuje i činjenica da je član Komisije, na osnovu svakodnevnog monitoringa novina, podneo žalbu protiv četiri dnevne novine zbog konstantnog i teškog kršenja Kodeksa pisanjem o slučaju ubistva jedne javne ličnosti, koja je smrću postala „opštenarodno“ poznata. Iako je nesumnjivo bilo u javnom interesu pisati o ovom slučaju, način je apsolutno nedopustiv. Do podnošenja žalbe, a bilo je to otprilike dva meseca po ubistvu, objavljeno je više od 150 tekstova o tom slučaju, i gotovo svakim je prekršen Kodeks, ali da je podneta žalba za svaki od njih, Komisija bi bila „zatrpna“. Zato su podnete žalbe samo na nekoliko izabranih tekstova, kako bi se ilustrovalo neprofesionalno izveštavanje.

A u tim tekstovima bilo je svačega – samo ne dobrog novinarstva. Ko ju je ubio (a verovatno na osnovu samo ove zamenice, koja pokazuje da je ubijena žena, svima je već sto odsto jasno o kom slučaju je reč), da li je to muž, otac, dever... jer ubice su bili svi redom – od najbližih članova porodice do političara i slučajnih prolaznika; svaki nazovi detalj zločina, njenog života; svakojake vračare i gatare ređale su se u tekstovima. Jedne dnevne novine su čak i raspisale nagradu za ključnu informaciju koja vodi do zločinca.

A to što je iza žrtve ostalo maloletno dete - o tome tek niko računa vodio nije! Osim morbidnih detalja zločina, vređanja dostojanstva žrtve, gomilali su se i tekstovi o reagovanjima, navodnim izjavama i kretanju maloletnog deteta, svaki detalj okoline, kuće, mesta u kojem dete živi i školuje se.

Bez imalo srama i skrupula. Samo je trebalo dati što više sezacionalizma, šokirati i zaokupiti naciju. Profesionalnog, ali i ljudskog, malo je tu čega bilo.

Zato je Komisija lako i jednoglasno konstatovala prekršaje odeljaka Istinitost izveštavanja, jer tu činjenica gotovo da nije bilo – može biti samo njeno ime i prezime, mesto i datum ubistva,

Odgovornost novinara - pre svega u vezi s kršenjem pretpostavke nevinosti, Odnosa prema izvorima informisanja - ne preporučuje se korišćenje anonimnih izvora, Poštovanje privatnosti.

Prema oceni Komisije, ovakva medijska kampanja u većini dnevnih novina je do tada nezabeležena i njome su pomerene sve granice profesionalnih standarda: tekstovi na koje je podneta žalba samo su deo skandaloznih napisa, u kojima mediji nisu vodili računa ni o kakvim etičkim pravilima struke, već su, umesto policije i tužilaštva, “vodili istragu o ubistvu”, “otkrivali” ubice i njihove motive.

„Istina je da postoji interes javnosti da se ubistvo što pre reši, ali to ne znači da novinari treba da rade posao istražnih organa, tužilaštva i suda“, navela je Komisija i dodala da je posebno neprihvatljiva odluka jedne redakcije da raspiše nagradu za dostavljanje informacije koja bi mogla da dovede do rešenja ubistva.

2. Političko svrstavanje

Sad ulazimo u sferu politike. Serijom tekstova protiv opozicionih lidera, a na koje se žalio jedan od njih, jedne dnevne novine došle su pred Komisiju za žalbe zbog onoga što je, nažalost, postalo “normalno” na srpskoj medijskoj sceni – bezočno su vodile političku kampanju.

Tako je Komisija i ovde, lako i jednoglasno, konstatovala prekršaj Istinitosti izveštavanja u tački koja kaže da je otvoreno zalaganje za jednu političku stranku ili opciju nespojivo s novinarskom profesijom.

„Komisija posebno nedopustivim smatra izveštavanje kojim se, nizom tekstova, kontinuirano i uporno vodi kampanja protiv nekoga čiji se politički stavovi ne dopadaju redakciji, jer to ukazuje da namera medija nije da informiše javnost, već da se uključi u borbu protiv jednog od aktera na političkoj sceni“, kratko i jasno je obrazložena odluka.

Sporni slučaj interesantan je i sa još jednog aspekta – vodila se zanimljiva diskusija o govoru mržnje i šta to jeste, odnosno nije u novinarskim delima.

Političar se žalio na govor mržnje, jer je označen kao „lopov, opoziciona banda, idiot, bahati kreten, neko ko se zalaže za nezavisno Kosovo, zbog koga Srbi sa severa Kosova i Metohije neće živeti u Srbiji, ko planira nasilno rušenje vlasti u Srbiji, tajkun, izdajnik, plaćenik i sl.“, te stoga, kako je naveo, “ovo nisu samo netačne informacije ili uvrede (...) već predstavljaju namerno

smišljeno širenje ideja i netačnih informacija koje imaju za cilj širenje mržnje, moralnu diskvalifikaciju i socijalnu stigmatizaciju moje личности u dužem trajanju”.

Uz naglasak članice Komisije da je ovo dobra prilika da se napravi razlika između govora mržnje i jezika mržnje, koji nije pravna kategorija, druga članica je pojasnila da je govor mržnje oblik diskriminacije zabranjen Zakonom o zabrani diskriminacije, Krivičnim zakonikom i medijskim zakonima i da podrazumeva da se prema nekom ponašamo neopravdano drugačije zbog nekog ličnog svojstva, recimo, zbog njegove političke pripadnosti. Takav slučaj bi, na primer, bio kada bi se pripadniku neke političke stranke zabranilo da uđe na neki skup.

U slučaju o kojem Komisija raspravlja nema neopravdanog pravljenja razlike, već ovakvo izveštavanje predstavlja vid političke borbe. A kada bi se to tretiralo kao govor mržnje, ne bi smelo ništa da se kaže protiv političkog protivnika. Komisija, međutim, naglašava da mediji nemaju pravo da učestvuju u političkoj borbi, ali to nije relevantno za utvrđivanje postojanja govora mržnje.

Takođe, kad je reč o govoru mržnje, ograničavanje slobode govora je moguće jedino ako je to neophodno u demokratskom društvu, što, po oceni Komisije, ovde nije slučaj, te zato smatra da nisu prekršene odredbe Kodeksa koje se odnose na zabranu govora mržnje.

Dakle, govora mržnje nema, ali svejedno, sve što je izgovoreno ili napisano sa mržnjom neprihvatljivo je sa profesionalnog i etičkog stanovišta, pa je stoga ubeležen i prekršaj Kodeksa u odeljku Odgovornost novinara, u kojem se navodi obaveza poštovanja etike i kulture javne reči.

Na tapetu su bili i komentari na tekst objavljeni na portalu dotičnih dnevnih novina, te je konstatovano da je list odgovoran i za njih. Zbog komentara s uvredama, što je zabranjeno i redakcijskim pravilima komentarisanja, odlučeno je da je prekršena i smernica za primenu Kodeksa u onlajn okruženju, po kojoj je objavljeni korisnički sadržaj urednička odgovornost.

3. Druga strana

Iako stvari često izgledaju jednostavno, te se čini da se za neke slučajeve da lako i brzo dati odgovor – jeste ili nije prekršen Kodeks, nije uvek baš tako. Procene su i oprečne, a pojedini članovi Komisije smatraju da i okolnosti uzima u obzir. Evo dobrog primera.

Lokalni nedeljnik našao se pred Komisijom zbog dva teksta u kojima su lokalni političar jedne vladajuće stranke i njegova supruga označeni kao „botovi“ te partije.

Novinari su imali anonimne izvore, ali ne i dokaze, a najoštrija rasprava na sednici Komisije za žalbe vodila se o tome zašto novinari nisu pozvali pomenutog političara, odnosno zašto nemaju “A i B” novinarstva – drugu stranu. Obrazloženje urednika bilo je da je to zato što je lokalni stranački odbor još 2016. godine odlučio da nijedan njihov član ne daje izjave za taj nedeljnik.

Tokom žučne rasprave na sednici Komisije čuli su se argumenti da dokaza za priču nema, da je neprihvatljivo što nemaju „drugu stranu“, da opravdanje o pomenutoj odluci iz 2016. godine „ne pije vodu“ i da čak tabloidi uvek imaju dokaz da su zvali drugu stranu, kao i da, iako političari pomenutom odlukom diskriminišu dotični medij i tim krše zakon, nema opravdanja za ovakvo postupanje redakcije.

Među kontraargumentima bili su i oni da se političar žalio Savetu iz “krajnje sebičnih, političkih razloga”, te da je žalba u funkciji dodatnog „lomljenja“ medija, čija im se uređivačka politika ne dopada, te da je sasvim jasno zašto nema druge strane.

Sa minimalno neophodnih osam glasova “za” odlučeno je da je list prekršio odredbe odeljka Istinitost izveštavanja koji govore o obavezi novinara da naznači izvor informacije koju prenosi, odnosno da, ukoliko izvor ne želi da bude otkriven, novinari i urednici moraju da postupaju sa dužnom profesionalnom pažnjom i svojim profesionalnim autoritetom stanu iza informacije i odgovaraju za njenu tačnost, kao i da, kad je neophodno, konsultuju što više izvora i da im omogućće da iznesu svoj stav.

-Komisija, međutim, podseća i sve predstavnike vlasti, da imaju zakonsku obavezu da odgovaraju na pitanja novinara o svom radu, kao i da ne smeju da diskriminišu medije, već informacije moraju da daju svima pod jednakim uslovima – stoji u odluci Komisije, koja je, i uz navode glavnog urednika nedeljnika o pritiscima kojima su te novine izložene i o odnosu lokalne vlasti prema njima, zaključila da je, autor teksta, bez obzira na to, morao da se pridržava propisanih profesionalnih pravila.

Žalio se političar i što jedino njegov demanti, od svih ostalih poslatih, nije objavljen u prvom narednom broju. Ali, kako je to objavljeno kasnije, uz izvinjenje zbog propusta, Komisija je bila jednodušna u stavu da tu nema prekršaja Kodeksa.

Iako je tada ova priča formalno završena, na sledećoj sednici Komisije praktično je usledio nastavak.

Drugi lokalni političar iz iste vladajuće stranke, žalio se na tekst istog nedeljnika, a, između ostalog, i za to što ga novinari nisu ni kontaktirali za izjavu.

Međutim, Komisija nije mogla da usaglasi i donese odluku jer su neki članovi, koji su u prvom slučaju glasali da je Kodeks prekršen, ostali uzdržani ili potpuno promenili stav, uz konstataciju da se Savet za štampu zboupotrebljava za političku kampanju, te da to prevazilazi i izjašnjavanje o kršenju Kodeksa i okvir u kojem Komisija za žalbe treba da radi.

Na istoj sednici Komisija je razmatrala i žalbu pomenutog glavnog urednika lokalnog nedeljnika na tekst objavljen u suparničkom nedeljniku, bliskom gradskoj vlasti. Žalba se odnosila na tekstove kojima su preneti saopštenja vladajuće stranke u kojima je bilo “uvredljivih kvalifikacija i neistina” na njegov račun, a uz to ga nisu ni kontaktirali kao drugu stranu.

Komisija je jednoglasno odlučila da je Kodeks prekršen, ali uz komentare u raspravi da ovo prevazilazi nadležnosti Saveta za štampu, da se pretvara u politički obračun, u kojem se Komisija instrumentalizuje i da bi trebalo stati, jer sledeći put, bude li ga, desiće se isto što i u prethodno pomenutom slučaju – stavovi nekih članova Komisije biće promenjeni. Za sada se stalo.

Ova žalba je dobra i korisna novinarima jer se na njoj pokazalo da ono što novinari često i rutinski čine – objavljuju saopštenja političkih stranaka, jeste odgovornost medija.

Pomenuti glavni urednik žalio se da je dotični nedeljnik preneo opširno saopštenje vladajuće stranke, bez provere navoda i bilo kakvih dokaza, a da od njega nisu ni pokušali da dobiju izjavu u vezi sa objavljenim optužbama i diskreditacijama.

Tekst sadrži i uvrede kao što su: “slučaj za ozbiljnu psihijatrijsku analizu”, “neznalica u svim sferama života”, “mrzi bolje, sposobnije i uspešnije od sebe” i sl. U drugom tekstu je objavljeno otvoreno pismo lokalnog fudbalskog kluba o njegovom radu u istom, u kojem mu se, bez ikakvih dokaza, na teret savljaju krivična dela.

Odgovarajući na žalbu, redakcija je navela da je reč o saopštenjima partije protiv urednika i da su objavljena „autentično, kao i svaka druga, koja nam stižu u redakciju, kao što čine svi mediji,

jasno naznačivši o kakvoj se vrsti teksta radi, dosledno se pridržavajući stava u odeljku u vezi sa istinitosti izveštavanja Kodeksa novinara“.

Kako ističu, na pomenute tekstove (na koje je i naslove dala stranka (!!!! prim. autora. priručnika)), mogao je da reaguje demantijem, koji bi sigurno objavili. U odgovoru se konstatuje i da se Komsiji žali sa malim zakašnjenjem od objavljivanja teksta (neka dva meseca), aludirajući na to da je žalba usledila nakon pomenute prve žalbe člana vladajuće partije protiv nedeljnika čiji je upravo on glavni urednik.

-Detalje saopštenja i u njima tvrdnje neka razjasni u polemici sa onima koji su sročili saopštenja - naglašava se u odgovoru na žalbu.

Komisija je zaključila da nedeljnik jeste objavio stranačka saopštenja, odnosno pismo kluba, u kojima su iznete optužbe, klevete i uvrede na račun urednika i članova njegove porodice. Za članove Komisije nije bilo prihvatljivo objašnjenje redakcije da su oni „samo“ doslovno preneli i jasno naznačili da je reč o stranačkim saopštenjima, te da bi podnosilac žalbe trebalo da se obrati onima koji su ih napisali.

-To što je reč o tekstovima čiji su autori stranke ili uprave fudbalskih klubova, ne oslobađa redakciju odgovornosti za objavljivanje takvog sadržaja. Niti je redakcija u obavezi da objavljuje uvredljiva saopštenja, niti treba da ih prenosi bez ikakve ograde. List je i u ovom slučaju imao obavezu da pozove „drugu stranu“ da se izjasni o iznetim optužbama, kao i da, ukoliko ne stoji iza tvdnji iznetih u saopštenjima, to jasno predoči svojim čitaocima, tim pre što za teške optužbe nisu ponuđeni nikakvi dokazi – navedeno je u odluci.

Zbog toga je Komisija zaključila da su prekršene tačke Kodeksa koje se odnose na obavezu konsultovanja više izvora, iznošenja neosnovanih optužbi, kleveta i glasina, kao i obavezu poštovanja pretpostavke nevinosti. Iznošenjem detalja iz privatnog života podnosioca žalbe i njegovog brata, koji nije javna ličnost, prekršena je i obaveza poštovanje privatnosti ljudi o kojim sa se piše.

4. Kampanja klevetama

Pred Komisijom se našla i serija tekstova objavljenih na lokalnom portalu protiv novinara iz tog grada. Koliko je to bila bezočna kampanja i poziv na linč pokazuje i činjenica da

je na kraju Savet za štampu izdao i saopštenje, pozivajući nadležne organe da reaguju i zaštite novinara čija je bezbednost ugrožena.

Uz jednoglasnu konstataciju da su prekršene odredbe odeljka Istinitost izveštavanja po kojoj su sa novinarstvom nespojivi objavljivanje neosnovanih optužbi, kleveta i glasina, Odgovornost novinara o obavezi novinara da neguje kulturu i etiku javne reči, Novinarska pažnja, jer novinar mora biti svestan opasnosti od diskriminacije, kao i Poštovanje privatnosti, Komisija je navela „da se retko sretala sa tako drastičnim prekršajima profesionalnih i etičkih pravila, budući da je portal iz dana u dan objavljivao tekstove gotovo identičnog sadržaja, ponavljajući neshvatljivo uvredljive kvalifikacije“ na račun žalioca.

Članovi Komisije su tada sa velikim žaljenjem zaključili da je ovaj slučaj tipičan primer nečega što se sve češće dešava u našim medijima - da se serijom tekstova vodi kampanja protiv određene osobe, što je apsolutno nedozvoljeno.

Pošto je portal objavljivao tekstove u kojima se novinar optužuje da je “sredstvo za ustaške obračune sa Srbijom”, “da je angažovan da poveća svoj destruktivni aktivizam kada Srbi stradaju na Kosovu i Metohiji”, “da je deo projekta unutrašnje destabilizacije Srbije”, zatim da je “lažni novinar, profesionalni ‘opozicionar’, promoter nasilja, opsesivni materijalista, učenik špijuna...”, Komisija je navela da je reč o nezabeleženom, gotovo neprekidnom, pozivanju na linč osobe koja ima različita politička uverenja od onih koje zastupa redakcija portala, što je i opasano po bezbednost novinara.

Usledilo je saopštenje Saveta za štampu u kojem se kaže da kampanja koju portal mesecima vodi protiv novinara “ne samo da predstavlja drastičan slučaj gaženja svih profesionalnih i etičkih normi, već može biti i izuzetno opasna. Upornim, ničim nepotkrepljenim, nedokazanim i nedokazivim optužbama, uz izuzetno uvredljive kvalifikacije, redakcija portala ozbiljno ugrožava njegovu sigurnost”, te Savet poziva „organe nadležne za bezbednost novinara da reaguju i zaštite ga od daljeg medijskog linča”.

5. Glasine i nagađanja umesto činjenica

Jedan lokalni sajt preneo je tekst drugog portala o tome kako, navodno, predsednik opštine ima nekretnine koje je kupio posle nekih privatizacija u opštini na čijem je čelu, a da za

tako teške optužbe nije bilo nikakvih dokaza. Portal se pozivao isključivo na to da “se javno priča”, “tvrđi u pouzdanim krugovima”, “nezvanično priča”, da se “veruje”....

Komisija je utvrdila da su prekršene sve tačke Istinitosti izveštavanja, a pride i tačke u odeljcima Novinarska pažnja i Odgovornost novinara i navela da “upravo ovakvi tekstovi predstavljaju najveći problem u srpskom novinarstvu, jer se njihovi autori ne pridržavaju pravila profesije, koja nalažu da sve informacije moraju biti dobro proverene i da se čitaocima moraju prezentovati dokazi za iznete tvdnje”.

Odbrana urednika bazirala se na tome da je tekst preuzet s drugog portala, koji je i naveden kao izvor.

Komisija je, što je u ovom slučaju značajno, zaključila da je svaka redakcija odgovorna za ono što objavljuje u svom mediju, bez obzira na to da li je tekst napisao novinar te redakcije ili je preuzet sa drugog medija.

Ukoliko nisu sigurni u tačnost onoga što su preuzeli, urednici ne bi trebalo da objavljuju takve sadržaje, jer, kako je navedeno u Smernicama za primenu Kodeska novinara Srbije u onlajn okruženju u odeljku Istinitost izveštavanja, mediji snose odgovornost za ono što objavljuju i kada je reč o agencijskim vestima.

Zbog toga je Komisija ocenila da je taj portal jednako odgovoran za objavljeni tekst, kao i portal sa kojeg ga je preuzeo.

6. „Napad“ sa Fejsbuka

U vreme ekspanzije društvenih mreža i obilatog skupljanja informacija sa njih, primer portala koji je doslovce preneo status s Fejsbuka dobar je za našu priču, iako bi odavno trebalo da bude jasno da je svaka redakcija odgovorna za sve što objavi u svom mediju.

Naravno, nisu ni kontaktirali osobe koje su napadnute u spornom statusu. Jednostavno je nečiji status postao novinarski tekst.

Brzo je i jednoglasno odlučeno da su prekršene odredbe odeljka Istinitost izveštavanja pre svega o obavezi novinara da pravi jasnu razliku između činjenica koje prenosi, komentara, pretpostavki i nagađanja, ali da kad je, neophodno, konsultuje što više izvora i da im omogući da iznesu svoj

stav, kao i odredbu po kojoj su sa novinarstvom nespojivi objavljivanje neosnovanih optužbi, kleveta i glasina.

7. Odgovornost za komentare čitalaca

Da su komentari ispod teksta odgovornost redakcije i da nema “vađenja” na to da nije novinarskih ruku delo pokazuje i primer portala koji je „pustio“ komentare kojima je prekršena Istinitost izveštavanja u delu da su sa novinarstvom nespojivi iznošenje neosnovanih optužbi, kleveta i glasina.

Sporni komentar se odnosio na to da, navodno, glavni urednik suparničkog, lokalnog portala u kafani priča kako podvodi svoje novinarke.

U odgovoru na žalbu pisalo je, između ostalog, da je opštepoznato da komentari čitalaca ne odražavaju stav redakcije, kao i da neko ko se bavi javnim poslom, može da bude izložen kritici i oceni javnosti. U odgovoru se dodaje i da je u spornom komentaru izneta istina, jer je javnosti poznato da on po “kafanama i na društvenim mrežama javno iznosi stavove koji su navedeni u komentaru”. Navedeno je i da je sporni komentar uklonjen, ali podnosilac žalbe nije odustao od postupka pred Savetom.

Članovi Komisije ocenili su da komentar sadrži uvredljive kvalifikacije i ozbiljne optužbe, zasnovane na glasinama. Redakcija je imala mogućnost da komentar ne objavi, budući da radi prethodnu moderaciju, pa time preuzima i odgovornost za sadržaje koje objavljuje, bez obzira na to da li oni odražavaju stavove redakcije ili ne.

Komisija je podsetila i da je do tada donela više odluka iz kojih je nedvosmisleno jasno da su redakcije odgovorne za sve sadržaje koje objavljuju, uključujući i infomacije iz drugih izvora, kao i komentare čitalaca.

Članovi Komisije su primetili, što je važno zapamtiti, i da na portalu nema pravila komentaranja koja bi čitaocima upoznala sa tim šta nije dozvoljeno, odnosno u kojim slučajevima moderator može odlučiti da poslati komentar ne objavi, pa je preporučila da redakcija usvoji i objavi takva pravila, što bi moglo pomoći da se u budućnosti izbegnu slične situacije.

Ovakva odluka je usvojena sa osam glasova „za“, jednim „uzdržanim“ zbog stava da nema svrhe odlučivati pošto je komentar uklonjen i jednim „protiv“ jer je članu Komisije koji je tako glasao

bilo neprihvatljivo da dvojica vlasnika portala uvlače Komisiju u svoj sukob.

ODGOVORNOST NOVINARA

Uvod

Novinar je, pre svega, odgovoran svojim čitaocima, slušaocima i gledaocima. Tu odgovornost ne sme da podredi interesima pojedinaca ili grupa, a posebno interesima izdavača i političkim interesima - vlasti i drugih državnih organa – rečenice su kojima počinje ovaj odeljak i koje sublimiraju suštinu novinarstva.

Ali, stvari ni izbliza nisu zaista takve što se i kroz praksu Komisije za žalbe Saveta za štampu pokazalo.

Osim toga, u prvoj tački ovog odeljka naznačeno je i da novinar mora da se suprotstavi "svima koji krše ljudska prava ili se zalažu za bilo koju vrstu diskriminacije, govor mržnje i podsticanje nasilja". A mi imamo i primera u kojima su novinari diskriminirali druge, što će u ovom priručniku biti predloženo.

Smernice kažu i da je novinar dužan da obavesti urednika ukoliko se njegovi lični, ekonomski, politički i drugi interesi prepliću sa profesionalnim dužnostima.

S novinarstvom ne ide širenje bilo koje vrste stereotipa, a lične predrasude novinara ne smeju da budu u njegovom radu, kao ni kolokvijalno, pogrdno i neprecizno nazivanje određene grupe – jasno stoji u Kodeksu.

Ova tačka kaže i da treba voditi računa o izveštavanju o krivičnim delima, te se nacionalna, rasna, verska, ideološka i politička pripadnost, kao i seksualno opredeljenje, socijalni i bračni status osumnjičenih lica ili žrtava, pominju samo u slučaju kada su opredeljenja, pripadnost ili status u neposrednoj vezi s vrstom i prirodom počinjenog krivičnog dela.

A o tome se neretko ne vodi računa, pa je u tekstovima navođeno i da je „Rom“, „homoseksualac“, „migrant“... ubio, povredio, opljačkao.... iako je u tom slučaju potpuno nebitna pomenuta odrednica, kao što će se videti u jednom od primera. Takvim izveštavanjem mediji, a da često nisu ni svesni, stigmatizuju celu grupu ljudi i daju im kriminalne karakteristike.

Naravno, falsifikovanje dokumenata i plagijat nedopustivi su, što znači da je zabranjeno korišćenje tuđih informacija, ideja, istraživanja, i fotografija i grafičkih prikaza bez adekvatnog navođenja izvora.

"Novinar je dužan da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti i ne sme nikoga proglasiti krivim do izricanja sudske presude", tačka je Kodeksa koja je najčešće kršena u dnevnim novnama, prema rezultatima monitoringa.

Gotovo da nema dana i novina koje nisu prekršile ovu odredbu, jer tekstovi vrve od obilja podataka i fotografija koje ne bi trebalo objavljivati. Čak i da osumnjičeni prizna krivicu, novinari su dužni da štite njegov identitet i privatnost. To podrazumeva ne samo objavljivanje inicijala umesto imena i prezimena, već da tekstovi ne smeju da sadrže ništa što može da ukaže ko je osumnjičeni.

Dakle, bez adrese, fotografija kuće stana, ulice..., imena članova porodice, komšija, rođaka, prijatelja, to gde radi ili u kakvom je bračnom statusu... Kao i ništa što može da ukaže ko je žrtva. A u medijima imamo sve to pa i više od toga, tipa "ovo je fotografija ubice...", "pogledajte monstruma", "ovo dete je ostalo bez majke...", "s ove terase je monstrum bacio ženu..." sa sve strelicom koja označava mesto zločina i time jasno pokazuje kako je lako otkriti ko je žrtva, čak iako ime nije navedeno.

Poseban problem je pristanak žrtve na intervjuisanje i/ili fotografisanje. To što je neko pristao da novinaru otkrije sve, pa i svoj identitet iz ovog ili onog razloga, a plus je, verovatno, i u posebnom emocionalnom stanju, ne oslobađa novinara od odgovornosti. Jer upravo novinar je taj koji mora da zna profesionalna i etička pravila u svom poslu i radi u skladu s njima. Ponavljamo, identitet žrtve se ne otkriva. A s druge strane, treba imati na umu da ima i kvazi žrtava, te novinar mora voditi računa da ne bude i izmanipulisan.

Problem većine srpskih medija je što o ovim temama izveštavaju senzacionalistički i sa što više pikanterija. Najčešće opravdanje novinara i urednika jeste da je nemoguće sve odredbe Kodeksa u ovom domenu ispoštovati jer su zahtevi prestrogi. A sve i da to učine, konkurencija bi ih, kako kažu, "pregazila". To, naravno, ne može biti opravdanje. A i kada bi svi radili po Kodeksu, niko nikoga ne bi "pregazio".

Novine i portali dostupni su i deci, te je novinaru zabranjeno da koristi neprimerene, uznemiravajuće, pornografske i sve druge sadržaje koji mogu imati štetan uticaj na decu. Među slučajevima o kojima je odlučivala Komisija za žalbe bio je jedan koji je izazvao dosta polemika – fotografija mrtvog maloletnika u kovčegu, koju su redakciji dali roditelji pokojnika, tvrdeći da je to dokaz da je njihovo dete ubijeno, ocenjena je kao neprimereno uzmenimaranje dece, koje ne doprinosi javnom interesu.

"Novinar je dužan da poštuje i štiti prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina, osoba sa hendikepom i drugih ugroženih grupa", piše u tački pet, a kako to u realnosti zna da bude suprotno i surovo videlo se i na primeru silovanja i ubistva trogodišnje devojčice, gde nekim novinarima i urednicima ništa nije bilo sveto.

Da novinar treba da neguje kulturu i etiku javne reči je nešto što bi trebalo da se podrazumeva, ali što, nažalost, nikako nije uvek i svugde ispoštovano.

Ali, novinar mora i da poštuje pravo na odgovor, izvinjenje i ispravku, koja mora biti blagovremeno objavljena. To podrazumeva da i ako su nehotice nešto netačno objavili, mediji

moraju da objave i ispravku. A to znači i da svako, bez obzira kakva su mu ubeđenja i stavovi, ima pravo na odgovor, odnosno da mu taj odgovor bude objavljen u skladu sa Zakonom i Kodeksom. I naravno, ukoliko u samom odgovoru nema kršenja Zakona ili Kodeksa.

Ovaj odeljak reguliše i objavljivanje komercijalnih sadržaja, odnosno zabranjuje plasiranje istih u novinarskoj formi bez jasnog naznačavanja o čemu je reč, što je u medijima postala stalna praksa.

Zabranjeno je plasiranje u novinarskoj formi i političke propaganda, ispod čega se ne stavlja potpis. E, to se tek ne poštuje, kao ni to da treba biti pažljiv prilikom prenošenja saopštenja, PR tekstova...

Primeri

1. Niko nije kriv dok nema sudske presude

Pretpostavka nevinosti je najčešće kršena tačka Kodeksa novinara Srbije u dnevnim novinama s nacionalnom pokrivenošću, pokazuju rezultati monitoringa.

U žalbama to nije tako jer se neznatan broj onih kojima je prekršeno pomenuto pravo i obrati Savetu za štampu.

Ovde ćemo predstaviti dobar primer kršenja pretpostavke nevinosti jer je reč o tekstu o javnoj ličnosti, temi od javnog interesa, ali neobrađenoj na pravi način. Suština teksta je da su političaru, koji je ranije bio na vrlo visokoj državnoj funkciji, dodeljena državna, podsticajna sredstva za privatnu firmu i da je zato uhapšen jedan bivšu funkcioner, koji je sredstva i dodelio. Žaleći se Savetu za štampu političar je naveo da ga list “već na naslovnoj strani kvalifikuje kao počinioca krivičnog dela, bez dokaza i sudske presude”.

“Iako sam listu odgovorio da navodi nisu tačni i da je sporno Rešenje urađeno po zakonu, autor teksta i urednik su temu iskoristili da javnost izveštavaju na skandalozan, neistinit način...“, političar je naveo, između ostalog, u žalbi i dodao da je time povređen njegov ugled i dostojanstvo i da je reč o „političkom i medijskom linču, iza kojeg najverovatnije stoji vladajuća stranka“.

U raspravi se moglo čuti i da može biti da je politika ovde umešala prste, ali niti to članovi Komisije mogu da utvrde, niti im je u nadležnosti. Te su zato utvrdili da političar nije u pravu kada tvrdi da list nije trebalo da nastavi da piše o ovoj temi kada im je rekao da ničeg protivzakonitog nije bilo u rešenju koje je dobila njegova firma, odnosno da ne predstavlja povredu Kodeksa sama uređivačka odluka da se o nečemu piše uprkos tome što je jedan od glavnih aktera to demantovao. List je preneo tvrdnju političara i objavio i druga saznanja do kojih je došao. Te informacije, nisu, međutim, po mišljenju članova Komisije, bile saopštene u skladu sa Kodeksom, jer se u tekstu, a i u opremi teksta, nesumnjivo sugerise čitaocima da je dotični političar odgovoran za nešto nezakonito („uzeo mimo zakona“, „mahinacije“...) Tako je utvrđeno da su prekršene odredbe Kodeksa koje se odnose na obavezu poštovanja pretpostavke nevinosti uz 9:1 u glasovima.

2. Za koga važi pretpostavka nevinosti

Na primeru dva teksta kojima su najpre prekršene sve odredbe poglavlja Istinitost izveštavanja, pošto su jedne dnevne novine, bez ikakvih dokaza, pisale kako se bivši čelnik jedne

banke optužuje za primanje mita u stotinama hiljada evra, članovi Komisije su raspravom iskristalisali i to kako bi trebalo shvatiti pretpostavku nevinosti.

U odgovoru na žalbu bivšeg bankara, list je dostavio rešenje suda u kojem se kaže da se ne može govoriti o povredi prava na pretpostavku nevinosti kada krivični postupak nije pokrenut. Pojedini članovi Komisije smatrali su da se o kršenju pretpostavke nevinosti može govoriti samo kada je reč o osobi protiv koje se vodi krivični ili prekršajni postupak, dok u ostalim slučajevima može biti povređena samo istinitost izveštavanja, tačnije odredba koja zabranjuje iznošenje neosnovanih optužbi, kleveta i glasina.

Ipak, većina je bila mišljenja da tumačenje mora biti šire, odnosno da pomenuta odredba mora da zaštiti ljude o kojima se piše od objavljivanja potpuno neosnovanih optužbi za konkretna krivična dela, bez obzira da li se protiv njih vodi postupak.

Ova odredba ne bi se, po oceni Komisije, mogla primeniti u slučaju iznošenja vrednosnih sudova. Dakle, kada neko za nekoga kaže, recimo, da je „lopov“, „prevarant“.... Ali, kada je reč o konkretnim tvrdnjama, kao što je ovde slučaj jer se čoveku pripisuju konkretni iznosi u novcu za navodna konkretna protivzakonita dela, oštećenima ne bi trebalo uskratiti ovu vrstu zaštite samo zato što nisu zvanično osumnjičeni ili okrivljeni.

Odluka da je prekršena odredba Odgovornosti novinara u tački koja se tiče kršenja pretpostavke nevinosti usvojena je tesnom većinom od osam glasova „za“, dva „protiv“ i jednim „uzdržanim“ i postala je pravilo za sve potonje slične slučajeve pred Komisijom za žalbe Saveta za štampu.

Još jedna korisna stvar iz ovog slučaja – dotični bankar žalio se i na povredu odredbe o poštovanju privatnosti, time što su objavljene i njegove fotografije. Međutim, Komisija je jednoglasno odlučila da tu nije bio prekršaja, jer je reč o osobi koja je obavljala značajnu funkciju u velikoj banci i praktično je javna ličnost.

Uz sve ovo, konstatovani su i prekršaji Kodeska u poglavlju Novinarska pažnja, budući da novinar poslu mora da pristupi s dužnom profesionalnom pažnjom i ne sme slepo da veruje izvorima informisanja, koji mogu da slede sopstvene interese i da svoje iskaze prilagođavaju tome.

3. Kad nema dokaza

Da to što su novinari uredno poslali pitanja osobi o čijim navodnim prljavim poslovima pišu, kao i to što taj nije odgovorio, pa ni naknadno poslao demanti, ne abolira novinare i urednike od odgovornosti za ono što su napisali, pokazuje još jedan primer iz domena kršenja pretpostavke nevinosti.

Pred Komisijom je bilo i nekoliko sličnih tekstova jednog lista i njegovog portala o „prljavim poslovima“, „tajkuna“, „kontroverznog biznismena“, koji se žalio Savet za štampu. Pitanja, kao što rekosmo, uredno su poslata, žalilac nije odgovorio, a ni slao demantije. Ali, pošto napisano nije potkrepljeno nijednim dokazom, Komisija je jednoglasno utvrdila da je prekršena tačka odeljka Odgovornost novinara o obavezi novinara da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti i da ne sme nikoga da proglasi krivim do izricanja sudske presude. Pride, navela je Komisija, Tužilaštvo je još 2015. godine odlučilo da nema osnova za krivično gonjenje. Članovi Komisije posebno su naglasili da ovakvo izveštavanje, u kojem medij, iz dana u dan objavljuje tekstove, gotovo istog sadržaja, ukazuje na to da redakcija vodi kampanju protiv određene osobe, što je apsolutno neprihvatljivo sa etičkog i profesionalnog stanovišta i otvara pitanje koji su motivi i cilj ovakvog „informisanja“.

4. Prava žrtve

Bezočnost, beskrupoloznost i dno u profesionalnom smislu dosegli su neki srpski mediji na slučaju koji je potresao Srbiju – silovanje i ubistvo trogodišnje devojčice. Kako nije imao ko da raguje jer je porodica u bolu i nesvesna svojih prava, to je učinila članica Komisije za žalbe na osnovu rezultata monitoringa dnevnih novina. Žalila se na pisanje dvoje novina.

Na ovom slučaju dolazi do izražaja odrednica iz odeljka Odgovornost novinara da žrtve i osumnjičeni često nisu svesni moći medija što je novinar obavezan da uzme u obzir i da ne zloupotrebljava neznanje, ali bol svojih sagovornika. Dakle, to što je žrtva pristala da se slika, priča, iznosi intimne i teške detalje ne abolira novinara od odgovornosti jer on je taj koji mora da zna koja su mu profesionalna i etička načela, što nije dužan da zna nijedan sagovornik.

U žalbama je navedeno da je objavljen niz veoma uznemirujućih detalja o stanju tela ubijenog i silovanog deteta, okolnostima zločina, navodnom mentalnom stanju osumnjičenog, te da, iako je u pitanju slučaj od izuzetnog javnog interesa, informacije su objavljene bez ikakvog obaziranja na ono što zaiste jeste interes javnosti da zna, na profesionalne standarde, pa i na elementarnu pristojnost.

“Smatram da je posebno neprofesionalno ponašanje novinara prema majci i baki ubijenog deteta koje su fotografisane i intervjuisane u trenutku dok su pripremale odeću u kojoj će im ćerka i unuka biti sahranjena – osim što je i ovde navedeno kako je telo u lošem stanju, ušlo se u najintimniju sferu žena koje su bile u specifičnom emotivnom stanju”, piše, između ostalog, u žalbi.

Odbrana advokata tog lista bila je da su i drugi mediji izveštavali sa više detalja, da su članovi porodice fotografisani i intervjuisani uz njihovu saglasnost, kao i da je interes javnosti da bude

informisana u ovog slučaju jači od interesa pojedinca i njegovog prava na privatnost.

„Ovakve priče, prema našem mišljenju, treba iznositi u javnost i zbog dece i njihovih roditelja kako bi sa pojačanim stepenom pažnje vodili računa o deci u svakom trenutku“, bez pardona je, između ostalog, navedeno u odgovoru na žalbu.

Članovi komisije bili su jednoglasni prilikom odlučivanja, zaključujući da je ovo samo nastavak neprihvatljivog trenda da se o teškim i surovim zločinima i tragedijama, izveštava bez poštovanja profesionalnih i etičkih standarda. Komisija je ocenila da nesumnjivo postoji veliki interes javnosti za ovaj slučaj, ali da objavljivanje morbidnih detalja o načinu ubistva i stanju tela, ni na koji način ne doprinosi boljem informisanju čitalaca, a vređa dostojanstvo i integritet žrtve, nanosi dodatni bol njenoj porodici i uznemirava čitaoce, uključujući i maloletnike, kojima su novine dostupne. I tu je “uknjižen” prekršaj odeljka Odgovornost novinara u tačkama po kojima je novinaru zabranjeno da koristi neprimerene, uznemiravajuće i druge sadržaje koji mogu imati štetan utičaj na decu, a dužan je da poštuje i štiti prava i dostojanstvo dece i žrtava zločina.

A osim što nisu imali nimalo skrupula, ispostavilo se i da su takozvane činjenice, “pouzdate informacije” i “pouzdana izvori” čista izmišljotina. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, povodom beskrupoloznog i nečasnog izveštavanja medija, pokrenuo je nadzor u Ministarstvu unutrašnjih poslova zbog “curenja” informacija u ovom slučaju. Nadzor je pokazao da “u medijima objavljeni najdelikatniji, izuzetno mučni navodi, do u detalja ‘preciznim’ izjavama okrivljenog o načinu izvršenja krivičnog dela, o načinu prikivanja tela žrtve nakon izvršenja krivičnog dela, te o navodnoj sadržini obdukcionog nalaza ili psihijatrijskog veštačenja, nemaju osnov u službenoj dokumentaciji organa, odnosno od nje se razlikuju u veoma velikoj meri ili u potpunosti”.

Članovi komisije nisu mogli da se upuštaju u ocene da li su mediji “slepo” verovali nekredibilnim izvorima ili su svesno objavljivali netačne i neproverene informacije, ali je, na osnovu saopštenja poverenika, nesumnjivo da su navodna saznanja iz istrage neistinita, što prekršaj Kodeksa novinara čini još težim. Zato su naročito apelovali na policiju i tužilaštvo da, posebno kada je reč o zločinima koji duboko potresaju javnost, odrede osobe koje će medijima davati informacije, kako bi se izbeglo spekulisanje, nagađanje i objavljivanje netačnih informacija.

Na kraju, odlučeno je i da su prekršene odredbe odeljka Istinitost izveštavanja o obavezi novinara da pravi jasnu razliku između činjenica koje prenosi, komentara, pretpostavki i nagađanja i o tome da je dužan da naznači izvor informacije.

Prekršene su i odredbe odeljaka Odnos prema izvorima informisanja, prema kojoj novinar nikad ne sme da zloupotrebi emocije drugih ljudi i njihovu nedovoljnu sposobnost rasuđivanja, kao i odeljka Poštovanje privatnosti o obavezi novinara da poštuje privatnost, dostojanstvo i integritet ljudi o kojima piše, da treba da izbegava spekulacije i iznošenje nedovoljno proverljivih stavova u izveštavanju o nesrećama i tragedijama u kojima ima stradalih, kao i da je dužan da, u izveštavanju o događajima koji uključuju lični bol i šok, svoja pitanja prilagodi tako kao da odražavaju duh saosećanja i diskrecije.

5. Šta uznemirava javnost

Još jedna tragedija bila je povod za opširne i ozbiljne rasprave u novinarskim krugovima - da li je objavljivanje fotografije mrtvog maloletnika na naslovnoj strani dnevnih novina opravdano, iako je to učinjeno uz saglasnost porodice. Da li prvenstvo ima to da ne treba objavljivati uznemirujuće sadržaje sa štetnim uticajem na decu i da treba čuvati dostojanstvo žrtve ili prednost treba dati javnom interesu i pokušaju utvrđivanja istine, što je tražila i sama porodica maloletnika.

Žalbu Savetu za štampu podnela je organizacija koja se bavi pravima deteta, uz navođenje da potpuno razumeju bol roditelja koji su smatrali da time čine za svog mrtvog sina da istina bude što pre utvrđena, ali da smatraju da je postupak uredništva žestok pokušaj manipulacija kojima se krši Kodeks.

Komisija je ocenila da se objavljivanje na naslovnoj strani i bez ikakvog upozorenja fotografije koje izaziva šok, u ovom slučaju ne može opravdati javnim interesom, odnosno željom redakcije da dokaže da je mladić ubijen i da nadležni organi ne rade dobro svoj posao.

Prema oceni većine članova Komisije, za tako dramatičnim činom nije bilo razloga, jer fotografija zapravo dokazuje ono što niko ni ne spori – da je mladić užasno pretučen. Takođe, fotografiju ne prati nikakva ozbiljnija analiza događaja, razgovori sa nadležnim organima ili bilo šta iz čega bi se moglo zaključiti da državni organi ne rade dobro svoj posao, već se to zaključuje samo iz delova obdukcionog zapisnika i tvrdnje oca dečaka da će slučaj biti zataškan.

Objavljivanje fotografije bilo bi razumljivo da je list prethodno iskoristio sva druga sredstva da ukaže na problem, što se u ovom slučaju nije desilo.

Dakle, list je prekršio tačke odeljka Odgovornost novinara koje novinarima zabranjuju da „koriste neprimerene, uznemiravajuće, pornografske i druge sadržaje koji mogu imati štetan uticaj na decu“, odnosno po kojima su novinari dužni da „poštuju i štite prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina, osoba sa hendikepom i drugih ugroženih grupa“. Odluka je doneta s jednim glasom protiv jer je članica Komisije smatrala da su argumenti lista ubedljivi, da je fotografija trebalo da šokira da bi se nešto dokazalo, kao i da nije nevažno što je porodica dala saglasnost. Komisija je, mada to nije bio predmet žalbe, takođe zaključila da list naslovima prekršio Kodeks zato što nije poštovao pretpostavku nevinosti jer se za isti događaj više ljudi unapred proglašava ubicama.

Uz to prekršena je i odredba odeljka Novinarska pažnja, po kojoj novinari „ne smeju slepo da veruju izvoru informacija“, odnosno „moraju da vode računa o tome da izvori informacija često slede svoje interese ili interese društvenih grupa kojima pripadaju i prilagodjavaju svoje iskaze tim interesima“.

6. Mržnja prema „drugima“

Kolumna glavnog i odgovornog urednika tiražnih dnevnih novina pokazala je da diskriminacija ne mora biti otvorena i očigledna, već da može biti i suptilnija. Napisana je da se

nijednom rečju ne pominje da je pisac, koga urednik u njoj napada jer se suprotstavio predsedniku Srbije, Jevrejin.

Žalbu je podneo član Komisije za žalbe Saveta za štampu, navodeći da poslednji pasus kolumne „sadrži jasno uočljivu, zloslutnu i preteću poruku da ljudi nesrpske nacionalnosti imaju da paze šta će i gde da kažu“ i da, iako je reč o komentaru u kojem autor slobodno iznosi svoje stavove, to svakako ne podrazumeva diskriminaciju i širenje mržnje prema ljudima druge vere ili nacije“. Članovi Komisije su naveli u raspravi da je pisac kolumne dugogodišnji urednik i novinar te je vešt s rečima, da se na prvi pogled ne uočava antisemitizam u tekstu, ali da je ipak to lepo upakovana pretnja i perfidan način da jedan događaj stavlja u kontekst odnosa Srba i Jevreja, posebno što se isticanjem podatka da su Srbi njega i njegovu porodicu čuvali i sačuvali za vreme Drugog svetskog rata, piscu ukazuje na to da je nešto dužan Srbima (koji su mu spasili život) i da zbog toga mora da pazi šta govori.

Bez obzira na to što se u tekstu nigde ne navodi da je pisac Jevrejin, ocenili su članovi Komisije, poslata mu je jasna poruka da mora da vodi računa šta govori i kako se ponaša prema srpskom predsedniku..

Autor kolumne identifikuje predsednika Srbije sa srpskim narodom (što potvrđuje i u odgovoru na žalbu kada kaže da je reč o jednoj od težih uvreda koju je neko poslednjih godina naneo Srbima kao narodu) i praktično poručuje da neko ko nije Srbin nema pravo na kritiku predsednika, jer time pokazuje nepoštovanje prema većinskom narodu i državi u kojoj živi. Komisija je sa osam glova “za” i jednim “uzdržanim” odlučila da je prekršena tačka odeljka Odgovornost novinara prema kojoj novinar mora da se suprotstavi svima koji krše ljudska prava ili se zalažu za bilo koju vrsu diskriminacije, govor mržnje i podsticanje nasilja, kao i tačka odeljka Novinarska pažnja, po kojoj novinar mora biti svestan opasnosti od diskriminacije koju mogu da šire mediji i da učini sve da izbegne diskriminaciju zasnovanu, između ostalog, na rasi, polu, starosti, seksualnom opredeljenju, jeziku, veri, političkom i drugom mišljenju, nacionalnom ili društvenom poreklu.

7. Predrasude prema „drugačijima“

Klasičan primer “mešanja baba i žaba”, što nije retko u srpskim medijima, vidi se i u tekstu u kojem se piše o hapšeju osoba zbog ubistva, gde je naveo da su to Romi, što apsolutno irelevantno u ovom slučaju jer nacionalna pripadnost nema veze sa zločinom za koji se sumnjače. Organizacija za ljudska prava navela je u žalbi da se ovako šire stereotipi, podstiče diskriminacija i vređa dostojanstvo čitave manjinske grupe.

Komisija je jednoglasno odlučila da je prekršena tačka iz odeljka Odgovornost novinara o obavezi novinara da se suprotstavi svima koji krše ljudska prava ili se zalažu za bilo koju vrstu diskriminacije, govor mržnje i podsticanje nasilja.

Prema Kodeksu, u izveštajima o krivičnim delima, nacionalna, rasna, verska, ideološka i politička pripadnost, kao i seksualno opredeljenje, socijalni i bračni status osumnjičenih lica ili

žrtava, pominju se samo u slučaju kada su ta opredeljenja, pripadnost ili status u neposrednoj vezi sa prirodom i vrstom počinjenog krivičnog dela, što, po oceni Komisije, u spornom tekstu nije slučaj.

A u vezi sa tim da li je prekršeno i pravilo poštovanja pretpostavke nevinosti, na šta se žalila ista organizacija jer, kako je navela, u naslovu se prejudicira ishod krivičnog postupka koji tek treba da bude sproveden, Komisija nije uspea da usaglasi stav. Tri člana su smatrala da jeste, budući da se u naslovu izričito tvrdi da su uhapšeni „prebili na smrt ženu“, iako to tek treba da se dokaže na sudu.

U tekstu je, inače, korektno navedeno da su uhapšeni „zbog postojanja osnovane sumnje da su počinili krivično delo“.

Ostalih šest članova Komisije ocenilo je da Kodeks nije prekršen u ovom delu, uprkos neodgovarajućem naslovu, jer uhapšeni nisu učinjeni prepoznatljivim, te se zbog toga ne može tvrditi da je nekome spornim naslovom prekršeno pravo da se ne proglašava krivim pre pravosnažne sudske presude.

8. Pravo na odgovor

Jedan slučaj mesecima je zaokupljao srpsku javnost i punio medije – da li je smrt od pre više od dve decenije u stanu, u vreme podnošenja žalbe ugledne javne ličnosti, koja je na poziciji s koje treba da štiti prava svih građanki i građana Srbije – bila ubistvo ili samoubistvo. Pred Komisijom za žalbe došao je samo jedan tekst iz mora njih – intervju te javne ličnosti uglednom nedeljniku.

Žalba se odnosila na to što je nedeljnik odbio da objavi odgovor ujaka pokojnika na, kako je naveo, netačnosti i “svesno manipulisanje podacima u navedenom intervjuu”, koji je, inače, objavljen na 14 strana.

Žalilac je dostavio i pismo koje je uputio redakciji sa pratećim dokumentima u vezi sa smrću svog sestrića, kao i prepisku sa autorkom intervjuja.

U odgovoru na žalbu, advokat nedeljnika osporio mu je pravo žalbe Savetu za štampu, budući da nema nikakvog dokaza da je podnosi u ime porodice, na koju se inače objavljeni intervju ni ne odnosi. Pravni zastupnik nedeljnika naveo je i da mu ni Zakon o javnom informisanju i medijima ne daje pravo da zahteva objavljivanje odgovora ili ispravke, jer se objavljena informacija ne odnosi ni na njega, ni na porodicu.

Komisija je zaključila da je imao pravo da traži objavljivanje odgovora na osnovu Zakona o javnom informisanju i medijima u čijem članu 85. piše da „ako je lice na koje se odnosi informacija umrlo, pravo na odgovor i ispravku, imaju: supružnik, deca, roditelji, pravno lice čiji je učesnik bio umrli kad se informacija tiče njegovog učešća u pravnom licu, druga lica čiju uspomenu na umrlog može da povredi, odnosno povređuje objavljena informacija“.

Prema oceni Komisije, ujak jeste „lice čiju uspomenu na umrlog može da povredi objavljena informacija“. On je, takođe, imao pravo da podnese žalbu i Savetu za štampu, jer je lično oštećen

time što mu je redakcija uskratila pravo na odgovor.

Advokat lista je naveo da intervju, kao novinarska forma, ne podleže obavezi “kontaktiranja više izvora, a kad je u pitanju ova afera, stav nedeljnika je bio da neće dozvoliti istragu, veštačenje, a ponajmanje javno suđenje kroz list”.

Rasprava je bila prilično živa - jedna članica je navela da redakcija nije bila dužna da objavi odgovor, mada joj je logično da novinar kad dobije novu informaciju nastavi priču ili čak da novine otvore polemiku o toj temi, te je zato bila uzdržana prilikom glasanja.

Da list nije morao da objavi odgovor, naveo je još jedan član, te da je samo stvar uređivačke politike da li će nastaviti priču objavljivanjem nečega što je vrednosni sud o objavljenom intervjuu. Čak i da nema tu obavezu, on bi pustio odgovor koji nudi agumente za drugačiju priču od objavljene.

Rasprava je rezultirala odlukom da je neobjavljivanjem odgovora prekršena tačka odeljka Odgovornost novinara, prema kojoj je novinar obavezan da poštuje kulturu i etiku javne reči, pravo na odgovor, izvinjenje i ispravku i dužan je da blagovremeno objavi odgovarajuću ispravku.

Odluka je usvojena sa šest glasova “za” (u to vreme je bilo moguće odlučivanje tom većinom), dva “protiv” i jednim “uzdržanim”, budući da dvoje članova Komisije nije prisustvovalo sednici. Komisija je naglasila i da je ovo prva žalba Savetu za štampu u čitavom slučaju, a da je njegovo praćenje od početka obilovalo kršenjima Kodeksa novinara Srbije u brojnim medijima, te da je zapravo slika iskrivljena, jer je samo ovaj nedeljnik kažnjen za prekršaj budući da Komisija nije bila u prilici da se izjašnjava o pisanju drugih medija, pošto na te tekstove nisu podnete žalbe.

9. I ponovo, svako ima pravo da odgovori

Dnevni list, koji gotovo da i nema prekršaja Kodeksa, „pao“ je takođe na neobjavljivanju odgovora, odnosno tački odeljka Odgovornost novinara, po kojoj je novinar obavezan da neguje etiku i kulturu javne reči, poštuje pravo na odgovor, izvinjenje i ispravku i dužan je da blagovremeno objavi odgovarajuću ispravku.

Reč je o žalbi jednog novinara na kolumnu drugog u kojoj je ovaj prvi pomenut, te tvrdi da je o njemu objavljena laž.

Redakcija je, kako je navedeno u žalbi, objavila samo petinu odgovora i na to netačno dodala još neki podatak. Glavni urednik lista odgovorio je da je onaj prvi novinar zloupotrebio pravo na odgovor jer se samo u delu koji je objavljen bavi navedenom kolumnom, u kojoj je dva puta pomenut, dok je ostali deo odgovora pun uvreda, te nije objavljen zbog poštovanja Kodeksa novinara Srbije.

U veoma burnoj raspravi, u kojoj se obilato pominjao i lik i delo žalioca, čulo se i da članicu Komisije “novinarski iznerviralo to što su izvukli i objavili samo rečenicu iz odgovora, čime je cela stvar potpuno obesmišljena”, da to što je objavljeno nije odgovor, nego simuliranje odgovora, da pristojan urednik ne bi objavio tekst u kojem se iznosi teške optužbe bez

trunke dokaza, a da se onda poziva na to da po zakonu ne može da objavi odgovor, te da svakome mora biti omogućeno da odgovori „sve i da je najgori na svetu“, da je pravo na odgovor svestinja. Ali, čulo se i da je urednik postupio s dužnom novinarskom pažnjom, da se članovi Komisije za žalbe često pozivaju na „čvršći izbor urednika“, na jaču moderaciju, odnosno na to da više paze šta objavljuju, pa je ovo dobar primer takvog postupanja.

Odluka da je prekršen Kodeks usvojena je sa devet glasova “za” i dva “protiv”. Svođenjem odgovora koji je dostavio na samo dve rečenice, potpuno nerazumljive van konteksta, list je, po mišljenju Komisije, postupio suprotno Kodeksu i profesionalnim standardima. Komisija smatra da, u ovom slučaju, nije bilo razloga da se dostavljeni odgovor skraćuje, jer nije bio predugačak, a nije prihvatljivo objašnjenje urednika da je uvredljiv i da bi njegovim objavljivanjem prekršili Kodeks, budući da su već objavljivali slične tekstove.

„Članovi Komisije veruju da novinari i urednici moraju da neguju dijalog i polemiku, te da polemike nema ukoliko se ograničava bilo čije pravo na odgovor. Prvo na odgovor je veoma važno za medijske slobode i novinari moraju biti spremni da uđu u polemiku i da objave i odgovore koji sadrže tvrdnje koje se redakciji ne dopadaju“, naglašeno je u odluci Komisije.

A nakon ove odluke, iako je ostao pri stavu da je u pravu, list je objavio ceo tekst odgovora “iz poštovanja prema instituciji Saveta za štampu”.

10. Skriveno oglašavanje

Na kraju, što ne znači da je i manje važno, dolazimo i do reklamiranja. Tekstovi kojima se neko i nešto reklamira u novinskoj formi preplavili su medije i postali značajan faktor finansiranja i opstanka istih.

Međutim, reklame u većini medija i slučajeva plasirane su tako da izgledaju kao običan novinski tekst jer nigde nije naznačeno da je reč o komercijalnom tekstu, što je ozbiljan prekršaj Kodeksa novinara Srbije.

Uglavnom, ili uz te tekstove nema ničega što ukazuje na reklamu ili stoje samo sitni brojevi od nekoliko cifara, što označava šifru pod kojom je medij taj oglasni prostor prodao klijentu. Međutim, čitaoci nisu dužni da znaju, a uglavnom ni ne znaju, da to znači da je u pitanju komercijalni tekst. Ovakvih slučajeva je na stotine, utvrđeno je tokom monitoringa dnevnih novina, a samo jednom su podnete žalbe i to na nekoliko tekstova s portala, što je učinila jedna fondacija.

Tekst o turističkom aranžmanu s cenom i u naslovu, u kome je detaljno navedena ponuda agencije uz direktan link ka njenom sajtu, ne sadrži nikakve oznake da je to promotivni sadržaj. Advokat portala u odgovoru na žalbu naveo je da to nije komercijalno oglašavanje, nego

promotivna aktivnost, koja je dozvoljena i Zakonom i Kodeksom. Istakao je da je, nakon prijema žalbe, izdavač medija proverio i utvrdio da su i fotografije i tekst označeni sa promo.

A Komisija je zaključila da sporni tekst nije bio označen sa promo u trenutku kada je žalba podneta, a nesumnjivo je da nije novinski, već je reč o komercijalnom oglašavanju, verovatno plaćenom oglasu turističke agencije, što čitaocima nije jasno predloženo.

Zbog toga je Komisija zaključila da je prekršen Kodeks novinara Srbije, kao i Smernica za primenu Kodeksa u onlajn okruženju koja se odnosi na prikriveno oglašavanje, a prema kojoj svaki oblik komercijalnog oglašavanja i političke propagande mora jasno biti razdvojen od novinarskog i korisnički stvorenog sadržaja.

Prilikom razdvajanja mora se voditi računa o nivou medijske i digitalne pismenosti korisnika. Promotivni sadržaji se označavaju korišćenjem oznake prepoznatljivosti u skladu s propisima i samoregulatornim instrumentima koji uređuju oglašavanje, kao što su: „plaćeni prostor“, „oglasna poruka“, „promotivni sadržaj“, „advertorijal“ i slično.

Interesantno je da se pomenuta fondacija žalila na još nekoliko tekstova, od kojih jedan s istog portala, u kojem su predstavljene destinacije na koje se može otići posredstvom jedne turističke agencije. Redakcija je i u ovom slučaju naknadno dodala oznaku „promo“, ali Komisija je utvrdila da nema prekršaja Kodeksa, jer su aranžmani zastareli.

Prekršaja nije bilo ni kod jednog drugog portala koji je objavio da na tržište stiže novi telefon (navedeni tačan model i proizvođač) jer je Komisija utvrdila da je to izveštaj s promocije, što je jasno i navedeno, te čitaoci nisu bili obmanuti.

NOVINARSKA PAŽNJA

Uvod

Podrazumeva se da, kako i piše u prvoj tački ovog odeljka, novinar poslu pristupa sa dužnom profesionalnom pažnjom. Međutim, praksa je sasvim drugačija, pa su medijima pojavljuju I tekstovi izmišljenih autora i montirane fotografije, ali se uz ljude i njihova (zlo)dela stavljaju i odrednice koje nemaju veze s pomenutim činom, ali su pogodne da se stigmatizuju čitave grupe ljudi.

Najpre, izvoru se ne veruje slepo, jer i on često sledi sopstvene interes. Ako vam je neko dao neku informaciju “četvoro oči treba otvoriti” i razmisliti zašto je vam je dostavio , koji je njegov lični/grupni interes, da li je to baš sve kako kaže, predstavlja...A i mora se načiniti posebna distanca, odnosno pažljivo pristupiti s dobijenom informacijom, razmisliti šta će iz nje proisteći, da li će tekst/prilog pokazati subjektivnost novinara jer ipak u neku ruku ima prislan odnos s izvorom informacije.

“Čitaoci/gledaoci/slušaoци moraju da budu obavešteni o neposrednoj koristi koju izvor može ostvariti od objavljivanja informacije. Ako izvor ima neposredan interes, ili nastoji da se s nekim obračuna, čitaoci/ gledaoci/slušaoци moraju o tome da budu obavešteni”, doslovce piše u Kodeksu. Međutim, ne znamo da li bi se i na prste jedne ruke mogli nabrojati primeri u kojima su novinari decidno obavestili javnost o neposrednoj koristi koju isti želi/može da ostvari plasiranjem informacije.

Posebna boljka današnjih medija je prećutkivanje bitnih činjenica, iskrivljavanje istine, pa i objavljivanje suvih laži samo da bi se nešto ciljano plasiralo jer je to politički, poslovni, lični interes novinara, urednika, vlasnika medija....

U primerima za ovo poglavlje posebno smo obradili tri slučaja koja s tri različite strane osvetljavaju ovaj problem u srpskom novinarstvu.

Jedan je drastičan – zato što su dotične novine prećutkivale bitne činjenice u vezi sa onim što su pisale, tako što su svesno ignorisale sve informacije i odgovore koji ne podupiru njihovu istinu. Ispostavilo se da je sve krenulo kao “osveta”, jer novinarka nije dobila na poklon karte za koncert muzičara koga je potom list u kojem radi napao.

A kako izgleda kad se sa nekog sajta, ma koliko kredibilan bio, pakuje podaci i objave bez provere i ikakvih pitanja za one na koje se odnose, pa još i “upakuje” problematično, pokazuje primer lista koji veoma retko.

“Novinar mora biti svestan opasnosti od diskriminacije koju mogu da šire mediji i učiniće sve da izbegne diskriminaciju zasnovanu, između ostalog, na rasi, polu, starosti, seksualnom

opredeljenju, jeziku, veri, političkom i drugom mišljenju, nacionalnom ili društvenom poreklu”, piše u izuzetno važnoj, ali, nažalost, i često kršenoj tački ovog odeljka.

A to što piše znači i da se “pripadnost određenoj etničkoj, političkoj, ideološkoj, ili nekoj drugoj grupi, kao i bračno stanje, versko opredeljenje, društveno poreklo, navodi samo u slučajevima kada je taj podatak neophodan za puno razumevanje konteksta događaja o kojem se izveštava”.

Dakle, – to što je neko opljačkao nikako ne znači da je to učinio zato što je Rom, musliman, opozicija.... To je najčešće irelevantan podatak za priču, ali se veoma često objavljuje, pa slučaj tada dobija totalno drugačiju konotaciju, odnosno postaje diskriminatorni. Jednostavno, novinari posebno treba da obrate pažnju i pravilno razluče da li su pomenute odrednice značajne za priču, ili bi njihovo navođenje predstavljalo diskriminaciju.

Vreme je i da poslenici “sedme sile” upamte da su, recimo, “lepši” ili “jači pol”, od kojih vrve naši mediju, zapravo otrcane fraze, a da je srpski jezik bogat da se sve da napiše na pravi način, bez šovinističkih, seksističkih ili drugih diskriminatornih konotacija.

Primeri

1. Tekst lažnog autora

Ono što se moglo videti i pročitati u jednim dnevnim novinama s dugom tradicijom i izuzetno malo prekršaja Kodeksa bilo je za rubriku “verovali ili ne”.

Ispostavilo se da dotični “psihijatar”, koji je potpisan kao autor teksta u rubrici u kojoj se objavljuju isključivo komentari, a u kome se piše o “agresivnim feministkinjama”, čedomorstu i feminističkoj politici i propagandi, ne postoji, dok je navodna njegova fotografija zapravo slika stranog glumca i reditelja, “skinuta” sa Interneta

Jedna nevladina organizacija koja se bavi pravima žena i jedna građanka podneli su odvojene žalbe na isti tekst. Na Internetu nisu mogle naći pod tim imenom i prezimenom navodnog psihijatra, čoveka koji je naše gore list, potpisanog u novinama kao eksperta koji radi u inostranstvu. “Stučnjak” sa fotografije zapravo je inostrani glumac i režiser. Žalba je podneta zbog diskriminacije u citiranim izrazima iz teksta.

Tokom rasprave čulo se i da je moguće da je redakcija obmanuta, posebno jer se ljudi, pa ni mediji, još ne snalaze dobro u digitalnom okruženju, ali je morala da objavi sve što ima u vezi sa tim slučajem, kao što je učinio jedan list kome je podmetnut lažni intervju.

Međutim, novinama čiji je tekst bio na stolu, ovo nije bio prvi put. Dva meseca ranije, u istoj rubrici objavljeni su komentari takođe „fantomskih autora“.

Komisija je zaključila da je očigledno reč o tekstu izmišljenog autora, uz koji je objavljena i fotografija druge osobe (što je i sama redakcija priznala), te je jednoglasno odlučila da je prekršena odredba odeljka Novinarska pažnja o obavezi novinara da poslu pristupa sa dužnom profesionalnom pažnjom, kao i ona iz odeljka Istinitost izveštavanja, po kojoj je sa novinarstvom nespojivo objavljivanje izmišljenih pisama ili pisama čiji autor nije poznat ili njegov identitet nije proverljiv-

U odluci je navedeno i da postoji tendencija da se, u određenom političkom trenutku, objavljuju komentari iz neproverenih i nepoznatih izvora sa ciljanim argumentima, što posebno zabrinjava, jer je možda reč i o planiranom obmanjivanju javnosti.

U vezi sa navodima iz žalbe da su prekršene i odredbe Kodeksa koje se odnose na zabranu diskriminacije, nije se mogala doneti odluka jer je sedam članova bilo za to da Kodeks u tom domenu jeste prekršen, dva su bila „protiv“, a jedan „uzdržan“.

Na isti tekst malo kasnije žalio se i stranac čija je fotografija zloupotrebljena, navodeći da je uredništvo lista moglo lako da proveriti čija je to slika koristeći jednostavne onlajn alate. Uz to je u žalbi navedo i da je reč o istaknutom glumcu i režiseru, čiji stavovi i istupanje u javnosti imaju posebnu težinu. Dotičnim tekstom, piše u žalbi, koji je u suprotnosti sa njegovim stavovima, narušeno me je dostojanstvo i integritet.

Tako je jednoglasno uz već pomenuto kršenje odredbe o novinarskoj pažnji ubeleženo i kršenje one iz odeljka Poštovanje privatnosti, kao i pravila iz Smernica za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju, koje propisuje obavezu novinara da provere profil izvora i da jasno utvrde da je izvor zaista ona osoba za koju se predstavlja.

2. Rodni stereotipi

Savetu za štampu žalila se i narodna poslanica zbog teksta u jednim dnevnim novinama u čijem naslovu piše da dvojica poslanika ratuju zbog žene, odnosno nje. Navela je da je u najbanalnijem maniru stavljena u kontekst žene oko koje se svađaju kolege poslanici i to bez argumentacije, kao i da se na taj način šire seksističke i diskriminatorne izjave, rodni stereotipi i predrasude loše za svaku ženu u našem društvu.

Redakcija, koja nije objavila njen demanti, u odgovoru na žalbu napisala je da poslanici ne smeta kada njene kolege to govore, ali joj smeta kada to napišu te novine. Da ne bude zabune, svo troje poslanika su iz redova opozicije.

Članovi Komisije bili su jednodušni u stavu da je poslanica diskriminirana i na osnovu pola, ali i na osnovu političkog opredeljenja, da je sukob političara u naslovu i opremi teksta predstavljen, bez ikakvog osnova, kao sukob oko žene, iako se i iz teksta može zaključiti da su razlozi sasvim drugačiji.

Prekršena je i obaveza da naslov mora da odgovara suštini teksta. Takođe, tekst vrvi od nagađanja i pretpostavki, a činjenica nigde. Kodeks je prekršen i time što redakcija nije objavila dostavljeni odgovor.

Na kraju, osim tačke iz odeljka Novinarska pažnja, prema kojoj novinar mora biti svestan opasnosti od diskriminacije koju mogu da šire mediji i učiniće sve da izbegne diskriminaciju zasnovanu, između ostalog, na rasi, polu, starosti, seksualnom opredeljenju, jeziku, političkom i drugom mišljenju, nacionalnom ili društvenom poreklu, uknjiženi su i prekršaji Istinitosti izveštavanja, jer novinar i urednik imaju obavezu da tačno, objektivno, potpuno i blagovremeno izveste o događajima od interesa za javnost, da prave jasnu razliku između činjenica koje prenose, komentara, pretpostavki i nagađanja, a i sa novinarstvom je nespojivo objavljivanje neosnovanih optuzbi, kleveta i glasina. Prekršena je i tačka iz odeljka Nezavisnosti od pritiska, budući da naslov ne sme da bude u suprotnosti sa suštinom teksta, kao i ona iz Odgovornosti novinara, jer novinar mora da neguje etiku i kulturu javne reči i poštuje pravo na odgovor, izvinjenje i ispravku.

3. „Mi“ i „oni“

List građanske orijentacije i list koji retko beleži prekršaje Kodeksa našao se pred Komisijom i to zbog diskriminacije i govora mržnje iskazanih prema migrantima. Reč je o kolumni, kako je u žalbi navela nevladina organizacija koja se bavi ljudskim pravima, koja širi ksenofobiju i u kojoj autorka posebno naglašava verispovest migranata, u kojoj vidi potencijalnu opasnost za Beograđane.

Rasprava je bila oštra, uz komentar da je kolumna i „na tragu nacizma“, jer autorka stalno govori o „nama“ i „njima“, koji nas ugrožavaju, da iako svako ima pravo da kaže šta misli, ali da za sve moraju da postoje granice, da kolumnistkinji smetaju i deca koja viču i žene koje šetaju i svi koji su, navodno, drugačiji.

Suprotno, argumenti su bili i da autorka nije izveštavala, već da je opisala kako se oseća, na šta ima pravo, kao i na odsustvo empatije prema migrantima. A budući da se već izvinila, nema razloga da se Savet tim slučajem bavi.

Iako su se i autorka teksta i list izvinili čitaocima, iako je sud časti jednog novinarskog udruženja već izrekao javnu opomenu i novinarki i listu, Komisija je smatrala da sve to nije u vezi sa postupkom koji se vodio pred Savetom. Na kraju, sa osam glasova “za” i dva “uzdržana” Komisije je zaključila: Kodeks jasno kaže da predrasude novinara ne smeju da budu objavljenje u bilo kakvom kontekstu, otvoreno i prikriveno.

Odlučeno je da je prekršena Novinarska pažnja jer novinar mora biti svestan opasnosti od diskriminacije koju mogu da šire mediji, treba da učini sve da je izbegne i to zasnovanu, između ostalog, na rasi, polu, starosti, seksualnom opredeljenju, jeziku, veri, političkom i drugom mišljenju, nacionalnom ili društvenom poreklu, Odgovornost novinara o obavezi da se suprotstavi svima koji krše ljudska prava ili se zalažu za bilo koju vrstu diskriminacije, govor mržnje i podsticanje nasilja, kao i o dužnost da poštuje i štiti prava i dostojanstvo ugroženih grupa,

4. Kad novinar ostane bez ulaznice

Šokantane, drastične i strašne stvari izrežirale su jedne dnevne novine kada je regionalna zvezda, koja nema srpsko ime, imala koncerte u Beogradu.

Te dnevne novine objavile su seriju tekova o tome da je muzičar navodno zabranio unošenje srpskih zastava na svoje koncerte. Muzičar se, posredstvom advokata, na to žalio uz navode da je jasna namera lista da se naškodi njegovoj časti i ugledu, jer je i pored demantija, list nastavio da iznosi neistine, svesno ga medijski linčujući uz epitete “srbomrzac“, „ludi“, “sramota”...

List je odgovorio da žalilac nije pružio dokaze da zabrana unošenja trobojki nije muzičareva odluka i da je upravo taj list “dokazao”, da srpsku trobojku nije moguće uneti u bilo kom obliku”, te da su u ovom slučaju diskriminirani zapravo oni koji nisu mogli da unesu zastave na koncert, zbog čega su tekstovi i nastali.

A pored tekstova, uredništvo je na poslednjoj strani tih dnevnih novina, na dan koncerta, odštampalo srpsku trobojku, pa su primerci istih deljeni pred koncertnom dvoranom, a pokušavali su da ih prišvercuju i na tribine.

Komisija je jednoglasno ocenila da je list ignorisao sve informacije koje se nisu uklapale u željenu priču. Demanti muzičara i organizatora koncerta nisu objavljeni, te su tako i prećutane informacije od značaja za razumevanje konteksta.

Uz sve to, iz prepiske novinarka lista i organizatora koncerta, koja je dostavljena uz žalbu, jasno je da je priča o navodnoj zabrani unošenja srpskih zastava na koncert pokrenuta nakon što je novinarka tražila (i nije dobila) besplatne karte da „privatno“ ide na koncert! Time su povređene i odredbe Kodeksa koje se odnose na sprečavanje korupcije i sukoba interesa.

Tu je bilo silnih prekršaja Kodeksa: tačaka iz odeljka Novinarska pažnja o obavezi novinara da pristupa poslu sa dužnom profesionalnom pažnjom, da ne sme da prećutkuje činjenice koje bitno mogu da utiču na stav javnosti o nekom događaju, jer je to jednako njihovom namernom iskrivljanju ili iznošenju laži, kao i pojedine odrednice iz odeljaka Istinitost izveštavanja (novinar mora tačno, objektivno, potpuno i blagovremeno da izvesti o događajima od interesa za

javnost, poštujući pravo javnosti da zna; sa novinarstvom su nespojivi objavljivanje neosnovanih optuzbi, kleveta i glasina,, Sprečavanje korupcije i sukoba interesa (novinar ne sme da prima ili traži materijalnu ili neku drugu korist za prikupljanje, objavljivanje, odlaganje ili sprečavanje prikupljanja ili objavljivanja informacija), Odgovornost novinara (obaveza poštovanja kulture i etike javne reči) i Poštovanje privatnosti (novinar je obavezan da poštuje integritet i dostojanstvo ljudi o kojima piše).

5. Važno je i šta je prećutano

Kako još može da izgleda kršenje Novinarske pažnja u domenu prećutkivanja činjenica koje mogu bitno da utiču na stav javnosti o nekom događaju što je, prema Kodeksu, jednako njihovom namernom iskrivljivanju ili iznošenju laži, može se videti u tekstu dnevnih novena, koji je izazvao buru u ovdašnjim novinarskim krugovima.

List je objavio seriju tekstova o stranim donacijama nevladinom sektoru iz Srbije navodeći podatke sa sajta jedne inostrane organizacije koja je donator. Podnete su tri žalbe na isti tekst (portal, novinarsko udruženje i medijsko udruženje), u kojima se, između ostalog, navodi da novinarka nije proverila sve podatke, da nisu sve visine donacija tačne, da nije objašnjeno koji su rezultati podržanih projekata, ali i da se donirani novac dovodi u vezu s uređivačkom politikom medija, bez argumenata. Na sve to one koje je “prozivala”, nije ni kontaktirala kako bi čula “drugu stranu”.

Sve tri odluke komisije su da je Kodekst prekršen u pomenutoj tački, kao i u odeljku Istinitost izveštavanja da je novinar dužan da konsultuje što više izvora.

Kao i u javnosti i na sednici Komisje za žalbe Saveta za štampu vodila se burna rasprava. Argumenti manjine članova u ovom slučaju bili su da istraživanje jeste moglo da se uradi ozbiljnije, ali i da treba imati u vidu i da je reč o serijalu tekstova, a da Komisija razmatra samo jedan. U dva teksta objavljeni su i stavovi korisnika donacija, podaci su preuzeti sa respektabilnog sajta, a eventualne greške ispravljene su objavljivanjem odgovora. Takođe, navedno je i da oni ne treba da budu ideološka komisija.

S uprotno, argumenti drugih članova komisije bili su sledeći: školski primer ciljanog novinarstva, jer je prećutano 90 odsto činjenica koje mogu presudno da utiču na stav javnosti, da je perfidno napisano, a da se nigde ne pominju reči „izdajnik“ ili „strani plaćenik“, ali da čitalac shvati da je apriori užasno dobiti pare iz Amerike. Nesumnjivo je važna tema o kojoj treba pisati, zaključili su, ali ne na ovaj način.

Naposletku u odluci Komisije stoji da to što je redakcija omogućila pomenutim organizacijama da naknadno odgovore - ne oslobađa list odgovornosti za to što je tema teksta loše obrađena, jer je tekst tendenciozan i obiluje nepreciznim podacima, koji su ciljano birani ili prećutkivani. Uprkos izuzetnom značaju teme kojom se bavi, novinar se poziva na samo jedan izvor, ne proverava dodatno nijedan podatak, niti nevladinim organizacijama o kojima piše pruža mogućnost da, pre objavljivanja teksta, potvrde tačnost informacija ili ih prokomentarišu.

Iz teksta su, zaključila je Komisija, izostavljene bitne informacije koje mogu presudno da utiču na stavove čitalaca – nema nikakvog objašnjenja o tome da se donacije dobijaju na konkursima

na osnovu detaljno razrađenih projekata, da je reč o potpuno zakonitoj aktivnosti, da donatori uglavnom detaljno proveravaju trošenje novca i da donacije često dobijaju i državni organi. Čitaoci su mogli steći utisak da nevladin sektor dobija ogroman novac na netransparentan način i za problematične aktivnosti, iako to u tekstu nigde direktno nije rečeno.

6. Kad sagovornik odgovara ono što ga niko nije pitao

Predstavljamo još jedan primer gde je opet prekršena prethodna tačka - prećutkivanje činjenica, ali s drugog aspekta, uz koju ide i Istinitost izveštavanja o obavezi novinara da tačno, objektivno, potpuno i blagovremeno izvesti o događajima od interesa za javnost.

Ne sme novinar da “ukalupljava” reči sagovornika spram pitanja koje je poslao sagovorniku, odnosno onoga što on sam želi da piše u tekstu/intervjuu. Uz to, pitani na pitanja nije odgovorio. Ali, i sagovornici, posebno oni koji su na pozicijama na kojima ih plaćaju građani i raspodeljuju budžetske pare, moraju da znaju da su novinarima dužni odgovore na pitanja od javnog interesa.

Suština je da je novinarka meglom poslala pitanja na koja sagovornik nije želeo pojedinačno da odgovara, već je poslao svoju izjavu u vezi sa temom, koju je ona potom objavila kao odgovore na postavljena pitanja.

Odluka o prekršaju Kodeksa doneta je sa deset glasova “za” i jednim “protiv” jer je novinarka praktično falsifikovala izjavu, čime je čitaoce dovela u zabludu da je sagovornik odgovorio tačno na ono što ga je pitala. S druge strane, u raspravi je rečeno i da je sagovornik bio bezobrazan što nije odgovorio na pitanja, već je pisao šta je hteo. Čak je i u žalbi naveo da novine nisu ni raspisale konkurs o kojem je reč, pa ne treba ni da se bave njegovim rezultatima!

- Novinar ima puno pravo da postavlja pitanja u vezi sa tim kako se troši budžetski novac, a žalilac kao predsedavajući komisiji koja je o tome odlučivala, imao obavezu da na ta pitanja odgovori. Umesto toga, on osporava pravo novinara da se uopšte bave ovom temom, što je neprihvatljivo. Članovi Komisije podržavaju novinare u nastojanju da dođu do odgovora na sva pitanja koja smatraju bitnim za javnost, a njihove sagovornike podsećaju da na ta pitanja mogu da odgovore ili da kažu da ne žele da odgovaraju, a ne da novinarima šalju ono što oni misle da treba objaviti –navela je Komisija i dodala da je novinarka morala da naznači da nije hteo da odgovara na pitanja, bez obzira da li bi, nakon toga, prenela njegovu izjavu ili ne.

7. Važnost konteksta

Ta tačka o prećutkivanju činjenica u praksi je kršena na više načina, zato predstavljanje ovih primera može novinarima biti dobar putokaz kako (ne) treba raditi. Takav primer je i svetska ekskluzivu jednog srpskog nedeljnika, koji je informaciju da je poznata inostrana političarka, koja je u bekstvu zbog optužbi za korupciju, dobila srpsko državljanstvo, otkrio u službenom glasilu. Mađutim, na dan kada je nedeljnik objavio tu informaciju, do iste je „došla” i jedna novinska agencija, čiju vest su preneli brojni domaći i svetski mediji. Dotični nedeljnik u vesti agencije uopšte nije pomenut, te se žalio da je tim namernim sakrivanjem izvora pretrpeo veliku štetu.

Dakle, krenulo se od spora o krađi informacije, pa je komisija najpre konstatovala da joj nije uverljiva odbrana agencije da nijedan medij nije bio izvor informacije, već da ju je otkrila u službenom glasilu i to baš onog dana kada je ona objavljena u pomenutom nedeljniku, a više od mesec dana nakon što je odluka o spornom državljanstvu doneta. Tu je „uknjiženo“ kršenje odredbe Kodeksa o poštovanju autorskih prava, te je Komisija naglasila da bi trebalo preuzeti dobru praksu iz uglednih svetskih medija da se uvek navede koji medij je prvi objavio određenu informaciju, što je u ovom slučaju posebno značajno, jer je reč o važnoj vesti, koju su preneli brojni i domaći i strani mediji.

A ključ kršenja Kodeksa u domenu novinarske pažnje jeste to što se dotična agencija pozvala samo na odluku objavljenu u službenom glasilu i predstavila je tako kao da je to nešto što je vlada zvanično saopštila, a zapravo je to pokušala da sakrije. Otkrio ju je nedeljnik koji je objavio tekst o tome, zbog čega je u agencijskoj vesti to moralo da se navede.

8. Otvorena diskriminacija

Jedan portal svojski se potrudio da pokaže kako to izgleda kad svom snagom želiš da diskriminišeš, u ovom slučaju, Rome. Oni su uzimali tuđi sadržaj i menjali ga, kako bi postigli svoj cilj.

Najpre su preuzeli tekst drugog medija o pljački hotela, ali su, iako u izvornom nigde nije navedena nacionalna pripadnost navodnih pljačkaša, u naslovu naglasili da su to uradili “Cigani”. Zlonameran i uvredljiv naslov izazvao je i veliki broj komentara čitalaca koji su diskriminatorni, predstavljaju govor mržnje i pozivaju na nasilje nad Romima.

I tu je jednoglasno upisan prekršaj Novinarske pažnje jer novinar mora biti svestan opasnosti od diskriminacije koju mogu da šire mediji i treba da učini sve da izbegne diskriminaciju zasnovanu, između ostalog, na rasi, polu, starosti, seksualnom opredeljenju, jeziku, veri, političkom i drugom mišljenju, nacionalnom ili društvenom poreklu, kao i Odgovornosti novinara o obavezi da se suprotstavi svima koji krše ljudska prava ili se zalažu za bilo koju vrstu diskriminacije, govor mržnje i podsticanje nasilja,

A onda je isti portal, malo kasnije, preuzeo agencijski tekst u kojem su pominjani Romi, što je bilo relevantno za dati tekst, ali je svugde reč „Romi“ zamenio rečju “Ciganin”. To, po mišljenju podnosioca žalbe, vređanje i Roma i javnosti u celini.

Agencija je i javno protestovala zbog neovlašćenog korišćenja, redaktorskih izmena i zloupotreba njenog teksta, čime je prekršaj utoliko veći, te je u ovom slučaju, osim prekršaja dve gorepomenute odredbe, uknjižen i prekršaj odeljka Poštovanje autorstva.

9. Slobodna interpretacija

Poznata muzičarka objavila je na svom Fejsbuk profilu status u kome je pisala o tome kako tokom dugogodišnjeg bavljenja muzikom ima brojne uspehe iza sebe, ali kaže i da se talenat u Srbiji ne ceni, te nema svoj stan, auto, pa čak ni zdravstveno osiguranje. Kombinacija javne ličnosti i zanimljive priče, donela je tekstove u kojima je, iako su citirani navodi iz njenog statusa, naročito naslovnim blokovima prekršen Kodeks, jer pisalo da “ona živi u bedi”, “bori se za goli život”, da je to je njen “vapaj”...

Žaleći se na pisanje dvoje dnevnih novina - jedne su to objavile i u štampanom i u onlajn izdanju, a druge samo u ovom potonjem, navela je i da je grubo zloupotrebljen sadržaj njenog statusa jer je poruka slobodno protumačena. -Naslovu je jedini cilj da zvuči skandalozno i da bude "klikabilan", a novinari me nisu kontaktirali kako bi proverili svoje navode, stoji u žalbi.

Komsija je zaključila da je tekst iako verno prenet, stavljen u sasvim drugi kontekst, čime je jedna društvena analiza pretvorena u netačnu i senzacionalistički najavljenju informaciju o tome da autorka brojnih pesama nema od čega da živi.

Odluke o tome da su oba medija prekršile iste tačke Kodeksa donete su većinom glasova, a prekršeni su i Novinarska pažnja u tački koja govori o obavezi novinara da pristupa poslu sa dužnom profesionalnom pažnjom, Istinitost izveštavanja, kao i Nezavisnost od pritiska, jer je naslov u suprotnosti sa suštinom teksta.

Budući da je tokom rasprave naglašeno da je ovo dugoročno veoma značajan slučaj, jer se sve češće dešava da mediji preuzimaju statuse sa društvenih mreža i dobro je da se uspostavi praksa u toj oblasti, Komisija se posebno osvrnula na taj aspekt, ukazujući i na Smernice za primenu Kodeksa novinara u onlajn okruženju.

Njima je, između ostalog, precizirano da nije dozvoljena obrada informacije koja se preuzima sa društvenih mreža i drugih platformi na način da se promeni njeno izvorno značenje, kontekst, smisao i prikaz. Na osnovu istih Smernica, podsetila je Komisija, informacije prikupljene sa društvenih mreža i drugih digitalnih platformi pre objavljivanja treba tretirati kao i bilo koji drugi izvor informacija, odnosno u njihovoj obradi novinar treba da postupa u skladu sa standardom dužne novinarske pažnje. Ovakve informacije, stoji u odluci Komisije, takođe se smatraju uređivački oblikovanim sadržajem i medij se ne može osloboditi odgovornosti braneći se time da je informacija prenet sa društvene mreže ili druge platforme.

Članovi Komisije podsetili su medije i da je neophodno da, pre objavljivanja informacija do kojih su došli preko društvenih mreža, uvek provere profil izvora i da jasno utvrde da je izvor zaista osoba za koju se predstavlja.

Bez obzira što je u ovom slučaju reč o pravom profilu, koji nije "hakovan", redakcija je, prema mišljenju Komisije, trebalo da je pozove i proveru da li je zaista ona napisala tekst koji žele da preuzmu, kako bi se izbegli mnogi potencijalni nesporazumi.

SADRŽAJ

UVOD.....	4
ISTINITOST IZVEŠTAVANJA.....	9
Uvod.....	9
Primeri.....	12
Kad mediji tragaju za ubicom	
Političko svrstavanje	
Druga strana	
Kampanja klevetama	
Glasine i nagađanja umesto činjenica	
„Napad“ sa Fejsbuka	
Odgovornost za komentare čitalaca	
ODGOVORNOST NOVINARA.....	21
Uvod.....	21
Primeri.....	25
Niko nije kriv dok nema sudske presude	
Za koga važi pretpostavka nevinosti	
Kad nema dokaza	
Prava žrtve	
Šta uznemirava javnost	
Mržnja prema „drugima“	
Predrasude prema „drugacijima“	
Pravo na odgovor	
I ponovo, svako ima pravo da odgovori	
Skriveno oglašavanje	
NOVINARSKA PAŽNJA.....	35
Uvod.....	35
Primeri.....	37
Tekst lažnog autora	
Rodni stereotipi	
„Mi“ i „oni“	
Kad novinar ostane bez ulaznice	

Važno je i šta je prećutano
Kad sagovornik odgovara ono što ga niko nije pitao
Važnost konteksta
Otvorena diskriminacija
Slobodna intepretacija